Metropolia

Vipuvoimaa EU:lta 2007–2013

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

TUOTTAJA2020

KULTTUURITUOTTAJAKOULUTUKSEN SUUNTAVIIVOJA

TUOTTAJA2020 -HANKKEEN LOPPURAPORTTI

KATRI HALONEN (TOIM.)

KIRJOITTAJAT

FM **Leena Björkqvist** toimii Metropolia Ammattikorkeakoulussa kulttuurituotannon lehtorina sekä Tuottaja2020 -hankkeen tutkijana. Hän on ollut mukana perustamassa ja kehittämässä Produforum-verkostoa. Aikaisemmin hän on toiminut kulttuurituotannon lehtorina ruotsinkielisessä ammattikorkeakoulu Noviassa sekä koordinoinut pohjoismaalaista kulttuurituotannon koulutuksen yhteistyöverkostoa (KULT).

YT, FL **Katri Halonen** on kulttuurituotannon yliopettaja ja kulttuurituotannon vs. koulutuspäällikkö Metropolia Ammattikorkeakoulussa. Hän toimii opettajan ja esimiehen roolien ohessa tutkijana sekä tutkimuksellisen kehittämistoiminnan ohjaajana. Halonen on väitellyt sosiologiasta kulttuuripolitiikan tohtoriohjelmasta aiheenaan kulttuurituottajien ammatillinen identiteetti. Lisäksi hän on musiikkitieteen lisensiaatti. Halonen on kirjoittanut paljon etenkin musiikkisektorin tuotantoon ja yleisemmin välittäjäportaassa toimivien työkenttään liittyviä julkaisuja sekä tieteellisiä ja aikakauslehtiartikkeleita.

FM **Laura-Maija Hero** toimii Metropolia Ammattikorkeakoulun lehtorina kulttuurituotannon koulutusohjelmassa sekä Tuottaja2020 -hankkeen tutkijana ja koordinaattorina. Hän on aikaisemmin toiminut kansainvälisissä kokemuksellisten markkinointiratkaisujen kehittämiseen sekä markkinointiviestintään ja brändinhallintaan liittyvissä tehtävissä teknologiateollisuudessa. Lisäksi hän on toiminut visuaalisen kulttuurin saralla moninaisissa tuottajan tehtävissä kuvataiteen järjestöissä. Hero on peruskoulutukseltaan FM (estetiikka, taidekasvatus) ja opiskellut myös mm. Aalto Yliopiston Taideteollisessa korkeakoulussa.

FM **Juha Iso-Aho** toimii Humanistisen ammattikorkeakoulun kulttuurituotannon koulutusyksikössä lehtorina ja Imatralla sijaitsevassa osaamiskeskus TKI-HUMAK Voimassa koordinaattorina. Aikaisemmin hän on työskennellyt muun muassa festivaalien toiminnanjohtajana, tuottajalläänintaiteilijana ja draamakouluttajana. Hän on myös julkaissut kulttuurituotannon alaan, erityisesti tapahtumatuotantoon liittyviä kirjoja sekä kirja- ja aikakauslehtiartikkeleita. Lisäksi hän on toiminut useissa kulttuurialan luottamustehtävissä, kuten Finland Festivalsin ja TAKU ry:n hallituksissa sekä Kaakkois-Suomen taidetoimikunnassa.

VTL **Ritva Mitchell** toimii Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cuporen tutkimusjohtajana. Hän on toiminut monissa luottamustehtävissä Suomessa ja Euroopan Unionissa sekä tutkimuspäällikkönä Taiteen keskustoimikunnassa. Mitchellin tutkijaura on keskittynyt kulttuuripolitiikan alan tutkimukseen. Hän on julkaissut lukuisia raportteja ja artikkeleita, joissa hän tarkastelee kulttuurin ja yhteiskunnan suhteita monista eri näkökulmista.

FM **Tomas Träskman** on kulttuurituotannon koulutuspäällikkö Yrkeshögskola Noviassa. Hän toimii opetustyönsä ohella eri taiteenaloja yhdistävän tuotantotoimiston toimitusjohtajana, YKON-ryhmän jäsenenä sekä journalistina.

FT **Pekka Uotila** työskentelee median käyttöä tapahtumiin soveltavien projektien päällikkönä ja kulttuurituotannon yliopettajana Mikkelin ammattikorkeakoulussa. Aikaisemmin hän työskenteli sähköisten oppimisympäristöjen kehittäjänä Otavan opistossa ja tiedotus- ja kansainvälisten asioiden parissa Työterveyslaitoksella.

Lisäksi loppuraportissa on kommenttipuheenvuorot Tuottaja2020 -hankkeen ohjausryhmän puheenjohtajalta, ylitarkastaja **Petra Tarjanteelta** (Työ- ja elinkeinoministeriö), ohjausryhmään kuuluvalta Kulttuuriasiainneuvos **Kirsi Kaunisharjulta** (Opetus- ja kulttuuriministeriö), hankkeen tiedotuskumppanina olevan Luova Suomi -hankkeen päällikkö **Silja Suntolalta** sekä tiiviissä yhteistyössä hankekumppanina toimineelta toiminnanjohtaja **Kirsi Heralalta** Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry:stä.

Kulttuurituottajakoulutuksen suuntaviivoja. Tuottaja2020 -hankkeen loppuraportti. Katri Halonen (toim.)

ISBN 978-952-5797-58-9 (pdf)

Tuottaja2020 - Osaraportti 12
Metropolia Ammattikorkeakoulu
Kulttuuri ja luova ala
Helsinki 2012

Tämä kartoitus on toteutettu osana Metropolia Ammattikorkeakoulun koordinoimaa, opetushallituksen hallinnoimaa ja Euroopan Sosiaalirahaston osarahoittamaa Tuottaja2020 -hanketta. Hanke on toteutettu yhteistyössä Metropolia Ammattikorkeakoulun, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cuporen, Mikkelin ammattikorkeakoulun, Yrkeshögskolan Novian, Humanistisen ammattikorkeakoulun ja Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry:n kanssa.

Halonen, Katri (toim.) 2012

Tämän kirjan teksti on julkaisuhetkellä vapautettu yhteisomistukseen (Public Domain). Tekstiä voi vapaasti kopioida, julkaista ja muokata, kokonaan tai osittain vain, jos tekstin mainitset alkuperäisen tekijän. Kirja on luettavissa ja kopioitavissa internetissä: http://Tuottaja2020.metropolia.fi

Kannen kuvat: "Tuottaja2020 tutkijaklubi", kuva: Tanja Juntto. "Aura", kuva: Barun Patro (tausta) | Taitto: Riikka Käkelä-Rantalainen

TUTKIMUSPROSESSI

KOLME VUOTTA – VIISI SYKLIÄ

Ketkä ovat tapahtumatuottajien tärkeimpiä yhteistyökumppaneita?
Case-pohjainen verkostoanalyysi, haastattelut

Miten kumppanit näkevät tapahtumatuotannon tulevaisuuden?
Haastattelut, lomakekysely

Miten ammattituottajat näkevät tulevaisuutensa?
SignaaliWiki, lomakekysely, tulevaisuuden käsikirjoituspajat, digi tails

Millaisia tuottajia ammattikorkeakouluissa pitäisi kouluttaa?
Tulevaisuusskenaarioita osaamispohjaisesti analysoivat työpajat, opintosuunnitelma-analyysit

Miten koulutus onnistuu tavoitteissaan?
Tiedon juurruttaminen opetussuunnitelmiin

SISÄLTÖ

Minkälaista tuottajakoulutus on tulevaisuudessa?

Kiitokset **4**

Aluksi – tulevaisuuden tuottajalla kaikki on toisin? **6**

1 Tuottaja2020 - kentän tulevaisuuskuvia **9**

1.1 Kulttuuri kokoaa ympärilleen monisyisen ekosysteemin. *Katri Halonen* 10

Puheenvuoro: Kulttuurituotannon rooli luovan talouden kehittämisessä. *Kirsi Kaunisharju* 13

1.2 Kulttuuri saa matkailuekosysteemin menestymään. *Pekka Uotila* 14

1.3 Kulttuurituotannon ammattilaisten näkökulmia tulevaisuuteen. *Katri Halonen & Outi Teye* 15

Puheenvuoro: Tuottaja2020 -hanke TAKUn näkö-kulmasta. *Kirsi Herala* 20

1.4 Vapaaehtoistyön laajat mahdollisuudet. *Juha Iso-Aho & Anne Soini* 24

Puheenvuoro: Tuottaja luovan talouden tekijänä. *Silja Suntola* 27

2 Kulttuurituotannon koulutus muutosten aallokossa **29**

2.1 Kulttuurisektorin tuotannollisen koulutuksen nykytila ja opetussuunnitelmissa asetettujen tavoitteiden lähtökohdat. *Katri Halonen & Ritva Mitchell* 29

Puheenvuoro: Tulevaisuuden tuottaja. *Petra Tarjanne* 34

2.2 Kulttuurituotannon kehittämistä eurooppalaisessa kontekstissa. *Leena Björkqvist & Katri Halonen* 36

2.3 Tulevaisuusajattelun taito ja asenne osaksi koulutusta. Tuottaja2020 menetelmäarvionti. *Laura-Maija Hero* 38

2.4 Kolme henkilöä juurruttaa tulevaisuusajattelua. *Juha Iso-Aho, Tomas Träskman & Pekka Uotila* 44

3 Tuottaja2020 toimenpide-ehdotukset **50**

3.1 Tuottaja tuottaa taidetta ja yhteisöjä: Tuottajan kolme sfääriä. *Katri Halonen* 50

3.2 Tuottaja2020 -hankkeen toimenpide-ehdotukset. Tutkijaklubi: Leena *Björkqvist, Katri Halonen, Kirsi Herala, Laura-Maija Hero, Juha Iso-Aho, Ritva Mitchell, Tomas Träskman, Pekka Uotila* 53

Onko tulevaisuuden tuottaja globaali nomadi vai paikallistason puurtaja?

KIITOKSET

Syksyllä 2008 pohdiskelin kulttuurituotannon keskeistä roolia siinä, millaisia tuotteita ja palveluita kulttuurisektori tulevaisuudessa tarjoaa. Heräsi ajatus ennakointihankkeesta, jossa etsittäisiin tulevaisuusvisioita, mutta samalla kehitettäisiin alan koulutusta. Idea sai lämpimän vastaanoton muissa kulttuurituotannon kotimaisissa ammattikorkeakouluissa työskentelevien kollegoiden keskuudessa ja hankesuunnittelu alkoi. Alusta asti meitä yhdisti voimakas halu yhteistyöhön, innostus ja monentasoinen uteliaisuus. Tuo henki on säilynyt koko hankkeen ajan, ja on ollut etuoikeus saada olla tällaisen porukan tutkimuspäällikkönä.

Esitellessäni hankeideaa opetushallituksen silloiselle projektipäällikkö Minna Bálintille ja hankkeemme ohjausryhmässäkin työskentelemään ryhtyneelle Mikko Hartikaiselle epäröin kertoa visioistamme scifi-minielokuvista ja digitarinoista ennakoinnin materiaaleina sekä wiki-työskentelystä toiminnan organisoinnin muotona. On ollut hienoa ja inspiroivaa huomata, että ennakkoluuloni olivat turhia. Rahoittaja on suhtautunut kokeiluihimme kiinnostuneen myönteisesti, jolla on ollut taloudellisen tuen ohella huomattava henkinen merkitys. Lämmin kiitos hankkeemme mahdollistamisesta!

Toiminnan ytimessä ovat olleet säännölliset ”tutkijaklubi”-tapaamiset, joissa on keskustelut, väitelty, pohdittu ja puntaroitu projektissa tehtyjä huomioita, kerättyjä aineistoja, metodologisia kokeiluja ja seuraavia haasteita. Tutkijaklubin tapaamiset ovat olleet kuukauden kohokohtia: yhteinen into on käsin kosketeltavaa. Lämpimät kiitokset kuuluvat klubilaisillemme Juha Iso-Aholle Humakista, Pekka Uotilalle Mikkelin amk:sta, Leena Björkqvistille ja Tomas Träskmanille Noviasta,

Laura-Maija Herolle ja Tanja Juntolle Metropoliasta, Kirsi Heralalle TAKU ry:stä sekä Ritva Mitchellille Cuporesta. Lisäksi klubin työhön ovat osallistuneet projekteittain Laura Karhu, Anna Kanerva ja Anu Oinaala Cuporesta, Outi Teye Metropoliasta, Patrik Ikäläinen Mikkelin amk:sta sekä Metropolian opiskelijoista Salon kaupungin kulttuurituottaja Anu Suosalo ja Maailma kylässä -festivaalia luotsaava Kai Artes. Lämmin kiitos myös teille panoksestanne. Projektin loppumetreillä tunnen suurinta haikeutta siitä, että tutkijaklubit jäänevät yhdeksi työuran elämänvaiheeksi.

Hankkeellamme on ollut osaava, osallistuva ja tiiviisti kantaa ottava ohjausryhmä. Petra Tarjanteen (TEM, ylitarkastaja) luotsaamaan ohjausryhmämme ovat osallistuneet Susanna Tommila (TAKU ry:n ent. puheenjohtaja), Anki Hellberg (Produforum, tuottaja), Katri Kaalikoski (Humak, koulutusjohtaja), Kimmo Kainulainen, Eeva Kuoppala ja sittemmin Anu Haapala (Mikkelin amk, koulutusohjelmavastaava), Mika Railo (Kepa, viestintäjohtaja), Marjo Mäenpää (Aalto yliopisto, professori), Kirsi Herala (TAKU ry, toiminnanjohtaja), Petri Katajarinne (TAKU ry, puheenjohtaja), Tuire Ranta-Meyer (Metropolia amk, johtaja), Anna-Maria Vilkuna (Metropolia amk, kehittämispäällikkö), Silja Suntola (Aalto yliopisto, koulutus- ja kehittämispäällikkö), Irmeli Lamberg (TEM, ohjelmajohtaja), Jussi Kareinen (Seinäjoen amk, yliopettaja), Ossi Luoto (Pluto Finland, tuottaja) sekä Mikko Hartikainen (OPH, rahoittajan edustaja). Ohjausryhmä on ollut ennakkoluuloton ja nikottelematta tehnyt muun muassa tulevaisuustarinoita, joiden pohjalta on tehty digitarinoita.

Taustajoukkoomme ovat kuuluneet rahoittaja, tutkijaklubilaiset ja ohjausryhmä. Heidän innostuksensa hankkeen toteuttamiseen on ollut hienoa. Alkuperäiseen projektisuunnitelmaamme verrattuna olemme päätyneet tekemään huomattavan paljon laajempaa kehittämistoimintaa etenkin ennakoinnin menetelmien alueella. Myös julkaisutoimintamme on ollut laajaa. Julkaisutoimintaan ovat soluttautuneet mukaan myös useat kulttuurituotannon kentän toimijat, kuten kulttuurituottajat Riikka Wallin ja Nobert Schmidt, Helsingin kulttuurikeskuksen erikoissuunnittelija Nina Gran, Informaatiokeskus Luckanin toiminnanjohtaja Jessica Lerche, Produforum-hankkeen aktiivit Sanna Lindholm ja Anki Hellberg-Sågfors sekä kymmeniä kulttuurialan muita ammattilaisia. Lämmin kiitos teistä jok'ikiselle! Julkaisutoiminnan ja syntyneiden uusien kontaktien kautta hanke jatkaa elämäänsä osana koulutussektorimme arkea.

Hankkeen tuloksia ei olisi syntynyt ilman kulttuurituotannon alan kentän toimijoita ja alalle opiskelevia ammattikorkeakoulujen opiskelijoita. Hankkeessa pidettiin 24 tulevaisuusverstasta lukuvuoden 2010–2011 aikana, ja niihin osallistui iso kirjo kulttuurituottaja-ammattilaisia ja opiskelijoita sekä kulttuurituotannon tutkintoon johtavan koulutuksen sidosryhmiä. Lämmin kiitos jokaiselle osallistuneelle - ilman teitä hanke olisi ollut mahdotonta toteuttaa! Toivon, että olet saanut prosessin myötä innostusta ja oivalluksia oman tulevaisuutesi suuntaamiseksi ja siinä sivussa yhteisen kulttuurituotannon kenttämme rakentamiseksi.

Helsingissä ensilumen leijaillessa maahan
8.1.2012

Katri Halonen
Tuottaja2020 -hankkeen projekti- ja tutkimuspäällikkö

Miten tulevaisuuden trendit tärähtävät kulttuurituottajan työhön?

ALUKSI – TULEVAISUUDEN TUOTTAJALLA KAIKKI ON TOISIN?

Katri Halonen, Tuottaja2020 -hanke

Tuottaja2020 -kehityshankkeessa on ennakoitu kulttuurituotannon kentän tilaa vuonna 2020 tuottajan tulevaisuuden osaamishaasteiden tunnistamiseksi. Tutkimusprosessi tähtäsi kotimaisen kulttuurituottajien koulutuksen kehittämiseen.

Euroopan sosiaalirahaston (ESR) osarahoittaman Tuottaja2020 -hankkeen keskeinen rikkaus on koko kulttuurituotannon alan ammattikorkeakoulusektorin yhteistyö. Projektin koordinoinnista on vastannut Metropolia Ammattikorkeakoulu. Kumppaneina toimivat kulttuurituotannon koulutusohjelmat Humanistisesta ammattikorkeakoulusta, Yrkeshögskolan Noviasta ja Mikkelin ammattikorkeakoulusta sekä Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore ja Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry. Lisäksi tiedon levittämisen kumppanina toimii Aalto-yliopiston hallinnoima Luova Suomi -hanke.

Työelämä on murroksessa, julkinen sektori etsii uudenlaista roolia kulttuurikentän toimijana, ansaintalogiikat ovat siirtymässä vaihdantatalouteen, väestö ikääntyy ja sosiaalinen media mullistaa maailmaa. Tulevaisuus on täynnä kysymyksiä, joihin ei ole olemassa selkeitä vastauksia. Aikamme dogmi-sanoja ovat sisältötuotanto, luova talous ja hybriditalous. Kulttuurialalle on annettu, ainakin ideologian ja juhlapuheiden tasolla, yhä laajamittaisemmin mahdollisuuksia tuottaa henkistä, fyysistä ja taloudellista hyvinvointia suomalaisille. Kulttuurin odotetaan ottavan yhä selkeämpi rooli maamme brändin rakentajana, kansalaisten hyvinvoinnin ja aktiivisen osallistumisen vaalijana sekä taloudellisen kasvun katalyyttinä. Odotukset nojautuvat taiteilijoiden jatkuvaan luomistyöhön ja etenkin sen tuotteistamiseen, konseptointiin, paketoimiseen ja jakeluun keskittyvän tuottajaportaan toimintaan. Kulttuurin tuominen luovan talouden ytimeen jää paljolti välittäjäportaan monipuolisen ammattilaisjoukon harteille.

Mitä kuluttaja haluaa ylihuomenna?

Minkälainen on tapahtumatuotannon ekosysteemi tulevaisuudessa?

Kulttuurituottajilla on keskeinen rooli taide- ja viihde-elämyksen rakentajina. Tuottaja kohtaa jatkuvasti muuttuvassa toimintaympäristössään uusia haasteita. Kulttuuritapahtuman merkitys esteettisenä elämyksenä saa rinnalleen yhä voimakkaammin roolin markkinointiviestinnän kanavana, ja esitysten rakentamisen sekä lipunmyynnin ohella siirrytään kohti kokonaisten elämyspalvelukonseptien rakentamista. Samanaikaisesti osallistumisen tavat ovat murroksessa; kulttuuri osallistaa verkossa, lähipubissa, arjen kiireessä tai lomalla erakoiduttaessa. Tämän hankkeen tavoitteena on ollut hahmottaa sitä muutosten mylläkkää, jonka keskiössä kulttuurituottajan ammattikunta toimii. Samalla pohditaan niitä osaamistarpeita ja tutkinnolle annettavia osaamistavoitteita, joiden avulla tuotannon ammattilaiset kykenevät kehittämään kenttää.

Tuottaja2020 on Euroopan sosiaalirahaston (ESR) osarahoittama valtakunnallinen hanke Opetushallituksen hallinnoiman Manner-Suomen ESR-ohjelman työmarkkinoiden toimintaa edistävien hankkeiden toimintalinjalla. Euroopan sosiaalirahastosta tuetaan muun muassa työelämän tarpeisiin vastaavan koulutuksen järjestämistä sekä opintojen jälkeen työelämään siirtymisen vauhdittamista. Tuen avulla suomalainen kou-

Kenen kanssa tuottaja tulevaisuudessa solmii yhteistyökumppanuuksia?

lutusjärjestelmä voi vastata entistä paremmin työelämän tarpeisiin ja työvoiman kysyntään. Hanke toteutettiin vuosina 2009–2012.

Tuottaja2020 -hanke on edennyt prosessina, jossa ensin kartoitettiin kulttuurin kenttää ekosysteeminä sekä siinä tapahtuvaa muutosta. Lisäksi pohdittiin megatrendejä, jotka vaikuttavat keskeisesti sen suuntiin avaten mahdollisuuksia tai luoden muutospaineista. Tämän jälkeen toisessa vaiheessa valittiin tutkijaklubilaisten ja ohjausryhmän yhteistyössä ne erityiskysymykset, joiden muutosta haluttiin tarkastella lähemmin. Näiden kautta rakennettiin kuvaa kulttuurituottajan työn muutoksesta. Yhdeksi keskeiseksi muutokseksi havaittiin tuottajan kyky fasilitoida muutosprosessia: tuottaa yhteisöjä ja yhteisöllisiä prosesseja. Erityistä huomiota kiinnitettiin siksi myös tähän liittyvän menetelmä- ja toimintamallien rakentamiseen. Kolmannessa vaiheessa on keskitytty kartoittamaan alan koulutuksen nykytilaa ja suodattamaan havaintoja kulttuurituotannon alan koulutuksen kehittämishaasteiksi. Olemme pohtineet koulutusprofiileja, opetuksen menetelmällisiä valintoja ja haasteita sekä koulutuksen erilaisia keinoja vastata tulevaisuuden haasteisiin. Tämä loppuraportti jakaantuu näiden prosessin eri vaiheiden kautta kolmeen osaan: Tuottaja2020 - kentän tulevaisuuskuvia, kulttuurituotannon koulutus muutosten aallokossa ja Tuottaja2020 -hankkeen toimenpide-ehdotukset.

Mistä tulevaisuuden tuottaja tunnistetaan?

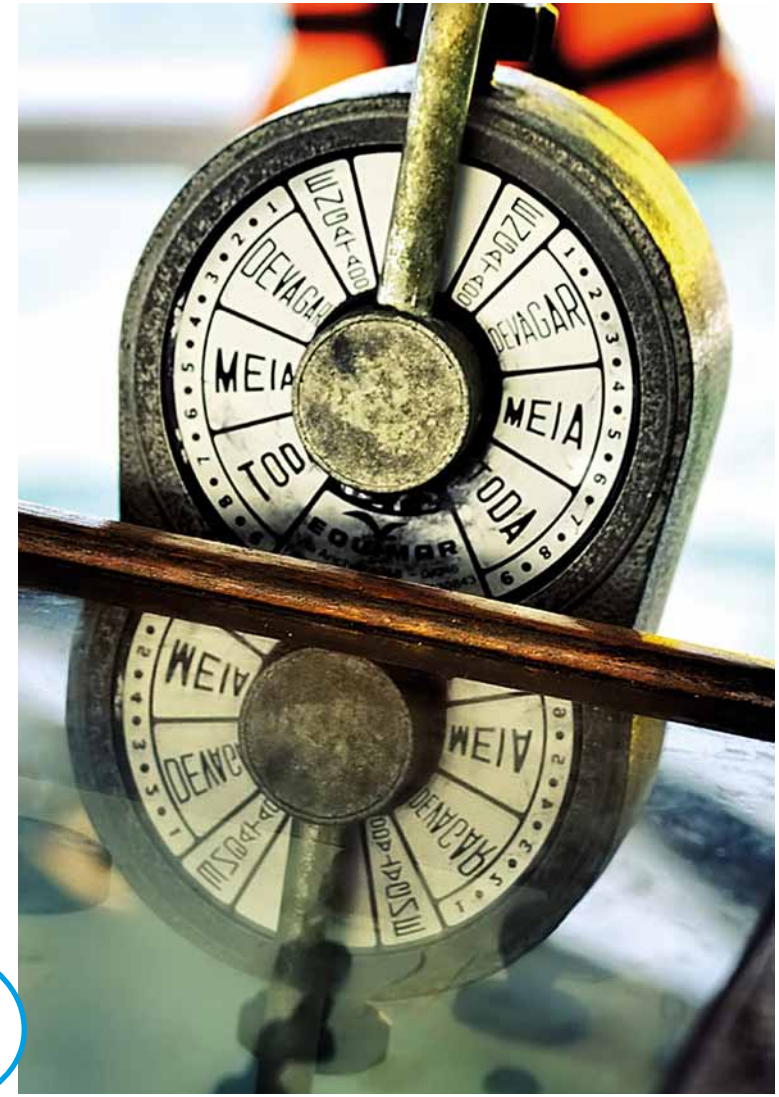

1 Tuottaja2020 - kentän tulevaisuuskuvia

Tuottaja2020 -hankkeen keskeinen näkökulma on ollut tuottajuuden hahmottaminen osana laajempaa ekosysteemiä, joka ei ole rajoittunut yksinomaan kulttuurialaan. Tässä osiossa pohditaan kulttuurituotantoa osana laajempaa luovan talouden kontekstia.

Tapahtumatuotantojen ympärille on rakentunut Suomessa sidossuhteiltaan monisäikeinen ja -tasoinen toimijaverkosto, jonka toimijakunnassa ja toimijoiden tavoitteissa on suuria tapahtumakohtaisia eroja. ”Kulttuuri kokoaa” -artikkelissa tarkastellaan kulttuurialan tuotannollisen kentän muutosta esimerkkitapausten kautta. Keskeisenä tuloksena rakennetaan malli tapahtumatuotannon ekosysteemistä ja nimetään sen keskeisiä toimijoita. Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriasianneuvos Kirsi Kaunisharju jatkaa keskustelua sijoittamalla kulttuurin tuotannollista toimintaa luovan talouden kenttään. Ekosysteemiajattelu avaa näkökulmia luontevasti myös kulttuuriklusterin ulkopuolelle. Tutkijaklubissa matkailukysymyksiin perehtyi etenkin Pekka Uotila, joka sijoittaa artikkelissaan kulttuurialan osaksi matkailutoimialaa ja laajempaa alueellista ekosysteemiä.

Kulttuurialan tuotannollisen välittäjäportaan keskeisin ammattijärjestö on yli 3000 jäsenmäärän rajan rikkonut Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry. Yksi Tuottaja2020 -hankkeen osio keskittyi TAKU ry:n jäsenistön tulevaisuusajattelun kartoittamiseen. Tämän tuloksia tuodaan esille Outi Teyen ja Katri Halosen artikkelissa ” Kulttuurituotannon ammattilaisten näkökulmia tulevaisuuteen”. Ammattiyhdistyksen näkökulmaa syventää tämän jälkeen puheenvuorollaan TAKU ry:n toiminnanjohtaja Kirsi Herala.

Tuottajakentän tulevaisuuden kolmas näkökulma pohtii verkostojen roolia ja vapaaehtoisuutta. Tulevaisuuden yksi keskeinen muutostekijä on työn muuntuminen yhä hybridisemmäksi. Tomas Träskman pohtii

tätä artikkelissaan ”Kulturen väver närverk” haastatellessaan hankkeemme tutkija Leena Björkqvistiä. Työllisen toiminnan ohella kulttuurisektorille on tyypillistä myös monentyyppinen vapaaehtoinen työ. Kulttuurin ja taiteen kentällä palkatun, alipalkatun ja palkattoman työn raja on usein veteen piirretyn viivan kaltainen. Vapaaehtoiseen työhön liittyviä kysymyksiä pohtii tutkijaklubilainen Juha Iso-Aho yhdessä Anne Soinin kanssa.

KUVIO 1. Kulttuuritapahtumaa ympäröivän toimijaverkoston jäseniä

1.1 Kulttuuri kokoaa ympärilleen monisyisen ekosysteemin

Katri Halonen

Mitä yhteistä on Savonlinnan oopperajuhlilla, Pikseli Ähkyllä, Kaustinen Folk Music Festivalilla, Maailma Kylässä -festivaalilla ja Madonnan konsertilla Jätkänsaaressa 6.8.2009? Ainakin se, että ne kaikki olivat esimerkkitapauksia Tuottaja2020 -hankkeen tutkimusprosessin ensimmäisessä vaiheessa. Lisäksi ne kaikki ovat monipuolisen toimijaverkoston yhteistyön tulosta. Ja tuon verkoston solmukohdassa puuhaa tuottaja.

Strategioissa puhutaan klustereista, verkostoista ja hybrideistä. Oli toimijajoukon nimitys mikä tahansa, tapahtumatuotannon kohdalla tuottaja toimii sen keskiössä. Ympärillä oleva ameebamainen toimijajoukko sisältää erilaisia toimijatahoja omine intresseineen. Lisäksi jokaisella on omia tulevaisuushaasteitaan.

Kulttuuri kokoaa -kartoituksessa tarkastellaan tuottajan toimintaympäristön muutosta kameleonttimaisesti muuttuvan verkoston näkökulmasta käsin. Verkostoa on kuvailtu kuviossa 1.

Tuottaja tilapäisorganisaation pyörityksessä

Tapahtumatuotannon kentälle on leimaa-antavaa organisaation oman henkilöstön ja yhteistyöverkoston kausittainen syke. Yhteistyö on usein monivuotista, ja se toistuu syklisesti aktiivisina ja passiivisempina kausina.

Tapahtumien määrä näyttää lisääntyvän nopeammin kuin asiakaskunta, vaikka asiakkaita houkuteltaisiin yhä kiihkeämmin myös Suomen rajojen ulkopuolelta. Esimerkiksi Savonlinnan oopperajuhlilla on 16 ympärivuotista työntekijää, mutta kesän sesongin ajaksi toimijoiden joukko kasvaa 700–900 henkilön suuruiseksi tilapäisorganisaatioksi. Näiden tilapäis-

työntekijöiden joukossa on kausittain työllistettäviä kulttuurituotannon eri alueiden ammattilaisia, jotka kiertävät sesongin aikana nomadimaisesti tapahtumasta toiseen.

Kiristyvä kilpailu yhdistettynä tapahtumatuotannon vuotuiseen sykkeeseen on työllisyyden näkökulmasta haastava yhtälö ratkaistavaksi. Pakottaako syke tapahtumatuotanto-organisaatioiden toimijoita hakeutumaan tulevaisuudessa yhä useammin sesongin ulkopuolella toisiin tehtäviin? Onko tuottajan tulevaisuus toimenkuvia, joissa kulttuuritoiminnan kautta saatavat tulot kattavat vain osan ansiotulosta ja loppu kerätään kaupan kassana tai vaikkapa ajamalla taksia?

Paikallisesta globaaliin?

Organisaatiot ovat olleet varsin lokaaleja. Etenkin virtuaalipalveluiden kasvun myötä toiminnan epäillään kansainvälistyvän ohjelmasisältöjen rinnalla myös tuotannon organisoinnin alueella. Jo nyt on ollut nähtävissä paikallisia liittymiä, kuten Eastwayn ostama PopZoo. Samanaikaisesti syntyy myös kansainvälisiä liittymiä, kuten globaalin markkinajohtajan asemassa olevan Live Nationin vahva tulo kotimaisille markkinoille ostamalla Welldone agency. Yrityskaupoista huolimatta ainakin osa alihankintaverkostosta säilynee tulevaisuudessakin alueellisena. Oman alueen toimijoilta ostetaan tai vuokrataan tapahtumasta riippuen työvoimaa, palveluita, kalustoa, ohjelmaa tai markkinointiapua. Etenkin tekniikkapalveluiden osalta on ennustettavissa jatkuvaa kasvua ja erikoistumista. Siellä on myös mahdollisia kansainvälisiä markkinoita. Esimerkiksi digitaalisesti tuotettavat lavadekoraatiot ovat yksi nopeasti kehittyvistä palvelualueista.

Pidemmällä tähtäyksellä kehitystrendinä näyttäytyy ajatuksia ainakin kahteen suuntaan. Osittain tapahtumat saattavat keskittyä luomu- ja lähitapahtumiksi, joiden keskiössä on oman alueen tuotteiden ja palveluiden korostuminen keskeisenä markkinoitiviestinnän(kin) erottelu-välineenä. Toisaalta markkinoilla voimistuu samanaikaisesti tapahtumatuotantoalan suuryritysten toiminta. Kansainvälisille toimijoille Suomi on yksi tapahtumaetappi artistien kiertueilla.

Kunta yhteistyökumppanista tapahtuman asiakkaaksi

Tapahtumat ovat laajan toimijaverkoston dynamoita: niiden ympärillä toimii suuri joukko eri alojen ihmisiä, joiden yhteistyönä syntyy moniulotteisen asiakasvirran kokonaispalvelu. Julkinen sektori saa kehityskulun myötä yhä moninaisempia tehtäviä ja rooleja. Tapahtumatuottajat näkevät kunnan kumppanina, joka saattaa rahoittaa tai taata lainoja. Heillä on myös sääteleviä tehtäviä etenkin lupakäytäntöihin liittyen.

Tuottajat kokevat usein henkistä yhteyttä julkissektorin toimijoiden kanssa: ollaan samalla, hyvällä asialla. Edistetään taidepohjaista työskentelyä kuntalaisten palvelemiseksi. Molemmat puolet näkevät myös tapahtumien myönteiset vaikutukset alueen elinvoimaisuuteen. Samalla yhä useammin nähdään yhteisiä intressejä, joista kunnan odotetaan maksavan infrastruktuurin tarjoamisen ohella selvää rahaa. Osa tapahtumista toimii kunnalle markkinointiviestinnän kanavina. Tulevaisuudessa häilyy ajatus, että kunta muuttuu yhä useammin ”kasvottoman rahoittajan” sijasta markkinointiviestinnällisiä ja muita tavoitteita asettavaksi tapahtumatuotannon maksavaksi asiakkaaksi.

Tuottajan osaamishaasteet

Tilapäisorganisaatioiden hallinta, kiristyvä kilpailu ja rahoituspohjan muutokset tuovat mukaan haasteita tuotannon keskipisteessä tasapainoilevalle tuottajalle. Operationaalinen tuotantoprosessi, kustannustehokas hallinta, verkoston kautta hankittavien synergiaetujen paikantaminen ja hyödyntäminen sekä asiakaslähtöinen sisältösuunnittelu maustavat tuottajan arkea tulevaisuudessa yhä voimakkaammin.

Taho	Palvelu	Suhde	Muutospuhe
Teknologia	ääni-, valo- ja pyrotekniikka	alihankinta erikoistuneita yrityksiltä	Yhä nopeammin muuttuvat teknologia ja sen myötä kiihtyvä kalustoon ja sen käytön hallintaan kohdistuva investoinnin vaade
Turvallisuus	esiintyjä- ja yleisö-turvallisuus, logistiikka (kuten autojen pysäköinninohjaus)	alihankinta, talkootyö	Talkootyön verotus vaikeuttaa toimintaa, (urheilu)seurat ja yhdistykset kaikkovat verotussyistä markkinoilta, tulevaisuudessa uhkana turvallisuusriskien uhkien kasvu
Riskien hallinta	tappiotakuut, vakuuttaminen	tappiontakuu usein julkiselta sektorilta, vakuuttaminen, alihankintana yrityksiltä	Tapahtumavakuuttaminen marginaalinen ala, markkinat kasvavat Euroopan tasola ja tulevat yhä tutummaksi kotimaisille tapahtumavakuuttajille
Ohjelma	sisältötuotanto tapahtumiin	suorat taitelijakontaktit, agentit, ohjelmatoimistot, konserttitoimistot	Myynti ketjuuntuu yhä pidemmiksi ei toimijoiden jonoiksi joka nostaa kustannuksia
Ravintola	lisäpalvelu	kumppani	Kuluttajien toiveet monipuolistuvat, tärkeä osa kokonaiselämystä
Majoitus, kuljetus	lisäpalvelu	kumppani	Sesonkiluontoisen toiminnan potentiaalinen kompastuskivi. Majoituskapasiteetti asettaa usein rajoituksia festivaalin kasvulle
Tuotemyynti	lisäpalvelu	kumppani	Nousee yhä tärkeämmäksi taitelijan tulonlähteeksi. Laajenee T-paidoista yhä monipuolisempaan tuotevalikoimaan.
Lipunmyynti	lipunmyynti, markkinointiviestintä	kumppani	Lippujen saatavuuden ja jakelun verkostot monipuolistuvat, lipunmyynnin ketjuuntuminen ”trokareille” koetaan uhkaksi, lippujen saaminen kiinnostavimpiin tapahtumiin vip-palvelu, yleisen jakelun lipuissa saatavuuden oikeudenmukaisuus tärkeää.

KUVIO 2. Tapahtumatuotannon alihankintaketjussa olevaa muutospuhetta

Osaamishaasteisiin kuuluu myös muiden toimijoiden muutoksien suunnan ymmärtäminen. Lähellä olevien toimijoiden ja tapahtumatuotannon leikkauspisteessä olevaa muutospuhetta on jäsennelty kuvioon 2 (seuraavalla sivulla).

Yksi hallinnoinnin osa-alueista on talkootyönä tehtävä vapaaehtoistyö, jonka alueella on ideologisten muutosten ja verotuksen vuoksi tapahtumassa merkittäviä muutoksia. Vapaaehtoistyö on osalle tapahtumista onnistumisen edellytys, osa sen sijaan kokee vapaaehtoistyöläisen riskinä ja haluaa palkata vähintäänkin keskeisten vastuualueiden hoitajiksi työntekijän. Tuotantosektorin ammattimaisuuden jatkuva kasvu onkin jättänyt monet erilaisten tapahtumien hallinnoissa vapaaehtoispohjalta toimineet puuhamiehet ja harrastelijat tuotantojen ulkopuolelle.

LISÄÄ Tuottaja2020 -hankkeen julkaisussa **Kulttuuri kokoaa. Kulttuuritapahtumien muuttuvat verkostot.** (Katri Halonen (toim.) 2010). Ladattavissa sivustolla tuottaja2020.metropolia.fi -> Julkaisut.

Puheenvuoro: Kulttuurituotannon rooli luovan talouden kehittämisessä

Luovaa taloutta ja luovia aloja on kehitetty Suomessa eri nimillä 1990-luvun lopulta lähtien. Kulttuurialan erilaisten välittäjäammattien, kuten tuottajien, managerien ja agenttien historia ja koulutus ovat vähintään yhtä pitkiä. Ensimmäisiä alan pilottikoulutuksia järjestettiin 1990-luvun alkupuolella, ja varsinaiset tuottajakoulutukset alkoivat ammattikorkeakouluissa 1990-luvun lopulla.

Luovan talouden kehittämisessä kulttuurituotannon ja -tuottajuuden merkitys on tärkeä. Ilman kulttuurituotantoja ja niitä tuottavia ihmisiä ei olisi olemassa luovaa taloutta, joka käsitteenä laajenee kulttuurista ja luovista aloista muun muassa yhteistyöhön ja uudenlaiseen liiketoimintaan muiden alojen kanssa.

Kulttuurituotannon ja -tuottajien keskeisin rooli on ollut pitkään työskennellä kulttuurialan sisällä ja keskittyä kulttuurin ytimeen. Tämä jatkuu varmasti edelleen, mutta jatkossa tarvitaan myös erilaisia tuotantoja ja tuottajia uudenlaisiin tehtäviin. Uusia mahdollisuuksia voi tuoda yhteistyö ja liiketoiminnan kehittäminen muiden alojen kanssa. Tämä voi vahvistaa alan työllisyysnäkymiä. Toisaalta se asettaa kulttuurituotannoille ja -tuottajille uudenlaisia vaatimuksia, kuten esimerkiksi erilaisten asiakkaiden tarpeiden ymmärtämistä. Vaatimukset kohdistuvat myös muihin välittäjäammatteihin, kuten managereihin ja agentteihin, joiden päävastuuna on yleensä tuotantojen markkinointi, myynti ja jakelu.

Välittäjäammattilaisten kenttä on edelleen varsin pieni. Tuottajakoulutuksista kuitenkin työllistytään yleensä paremmin kuin muilta kulttuurialoilta. Toisaalta työllistymismahdollisuudet eivät näytä kasvavan julkisella sektorilla. Toistaiseksi myöskään yksityinen sektori ei ole tarjonnut Suomessa suurta kasvua. Kasvuun on taloudellisesta taantumasta huolimatta yhä mahdollisuudet, mikäli ne halutaan hyödyntää.

Luovan talouden mahdollisuuksien täysimääräisessä hyödyntämisessä kulttuurituotannot ja -tuottajuus ovat avainasemassa. Tarvitaan kuitenkin uudenlaisten tuotannon muotojen ja tuottajien roolien kehittämistä. Tuottajuuden rinnalle tarvitaan yhä vahvempaa markkinointia, myyntiä ja jakelua. Liiketoiminnan kehittämiseen ja kansainvälistymiseen tulisi kiinnittää edelleen entistä enemmän huomiota. Myös kotimaan markkinoilla voi olla hyödyntämätöntä potentiaalia.

Kulttuurituotannon ja -tuottajuuden kehittämisessä tulisi lähteä ennakkoluulottomasti etsimään uusia mahdollisuuksia myös kulttuurialan ulkopuolelta. Tähän tarvitaan muun muassa valmiuksien kehittämistä koulutuksessa ja monipuolisen työelämäkokemuksen hankkimista sekä avointa mieltä.

Kirsi Kaunisharju
Kulttuuriasiainneuvos, opetus- ja kulttuuriministeriö

1.2 Kulttuuri saa matkailuekosysteemin menestymään

Pekka Uotila

Eurooppalaisille matkailijoille kulttuuri on tärkeä peruste matkakohteen valinnassa. Tuottaja2020 -hankkeen tekemään kyselyyn vastanneista kulttuurituottajista suurin osa piti toivottavana kulttuuri- ja matkailualan vahvaa kumppanuutta.

Elämyksiä etsivän matkailijan kannalta kulttuurin ja matkailun palvelut muodostavat yhden kokonaisuuden, jossa eri toimialojen rajat eivät välttämättä ole merkityksellisiä. Matkailijalle esimerkiksi tapahtumaan osallistumiseen sisältyy monia valintoja, palveluja ja tekoja, jotka yhdessä muodostavat elämyksen.

Tuottamisen näkökulmasta matkailijan tarvitsemat palvelut muodostavat tuotannollisen ekosysteemin, jossa eri toimialojen toimijat ovat riippuvaisia toisistaan. Koska kulttuuri on matkustamisen syynä tärkeä, kulttuuri on ekosysteemissään "tuottaja", se ekosysteemin osa, jonka onnistuminen tuottaa muille toimialoille mahdollisuuden menestyä.

Kulttuuriin liittyy paljon sellaista, mitä ei voida nopeasti tuottaa ja siten saada aikaan uutta kilpailuetua. Keskiaikaista kaupunkimiljöötä tai aitoja pyramideja ei enää synny. Sen sijaan uusia kulttuuritapahtumia voidaan synnyttää melko nopeasti. Tapahtumilta odotetaankin lisää potkua kaupunkien vetovoiman lisäämiseen ja matkailun edistämiseen.

Kulttuuritapahtuma saattaa hidastaa paikkakunnan muuten taantuvaa kehitystä ja luoda uusia työtilaisuuksia paikallisessa ekosysteemissä perinteisten elinkeinojen hiipuessa – ainakin niin kauan, kun tapahtuma elää ja voi hyvin. Vain harvoista tapahtumista tulee pitkäkestoisia menestystarinoita.

Toisinaan ajatellaan, että palvelut ovat suojassa kansainväliseltä kilpailulta, koska palvelut on kulutettava paikallisesti. Tapahtumatuotannossa ja elämyspalveluissa tämä ei täysin pidä paikkaansa. Ensinnäkin elämyspuistot, museot ja tapahtumat voivat myös olla maailmanlaajuisia brändejä. Asiakkaat ja työntekijät ovat paikallisia, mutta omistus, tuotekehitys ja sisällöt tulevat muualta.

Toisaalta lisääntynyt matkailu ja parantuneet liikenneyhteydet merkitsevät sitä, että vapaa-aikaa ja vapaa-ajanpalveluja kulutetaan suurissa kaupungeissa ja ulkomailla, jolloin paikallinen, kotimainen kulttuurikohde kilpailee samasta vapaa-ajasta ulkomaisten kohteiden kanssa. Automatka Vantaalta Mikkeliin kestää pari tuntia ja lento Vantaalta Berliiniin suurin piirtein yhtä kauan.

Menestyvät kulttuuritapahtumat ovat osa toimivaa talouden ekosysteemiä, joka pystyy kilpailemaan kokonaisuutena muiden kulttuuristen kohteiden kanssa. Esimerkiksi Savonlinnan oopperajuhlat menestyy, koska keskiaikainen linna, ainutlaatuinen järviluonto ja laadukas, jatkuvasti uudistuva oopperafestivaali muodostavat kilpailukykyisen kokonaisuuden. Mikään yksittäinen tekijä ei menestykseen riitä. Linnoja, järviä ja oopperafestivaaleja on kaikkialla maailmassa. Aivan vastaavaa yhdistelmää sen sijaan ei ole missään muualla.

Suomessa matkailun etuna kansainvälisiin kilpailijoihin verrattuna pidetään luontoa. Koska kulttuuri on tärkeä tekijä matkakohteen valinnassa, on kyettävä edelleen kehittämään sellaisia ekosysteemejä, joissa yhdistyvät luonto ja kulttuuriset sisällöt.

Tapahtumatuotannot, majoitus- tai liikenneinvestoinnit yksinään tuskin riittävät kilpailukykyisten kulttuuristen ekosysteemien synnyttämiseen.

Siksi on entistä enemmän panostettava laajempien, kulttuurisesti kiinnostavien kokonaisuuksien kehittämiseen, mikäli hiipuvia teollisuuden aloja halutaan laajamittaisesti korvata sellaisella palvelutuotannolla, jossa maksajina ovat matkailijat.

Kulttuurin anti matkailun kehittämisessä liittyy kokemuksellisuuteen, esteettiseen elämykseen, kyseenalaistamiseen, paikallisen ja yleisen – menneen ja tulevan yhdistelemiseen, identiteettien rakentamiseen, vaihtoehtoisten kertomusten käsikirjoittamiseen, merkitysten synnyttämiseen, eettisten valintojen pohtimiseen ja yksilön kokemuksen korostamiseen.

Kulttuurituottajan tehtävä on uudenlaisten kulttuuristen tapahtumien ja elämysten kokeileminen, ekosysteemin improvisaation mahdollistaminen, uusien tilojen avaaminen ja tässä ekosysteemissä liiketaloudellisesti ja tuotannollisesti kestävästi toimiminen. Tällaista toimintaa tulevaisuuden kulttuuriekosysteemi tarvitsee ja toisaalta tällaista ainutlaatuisuutta seutukunnat kaipaavat erottuakseen toisista alueista matkailullisesti houkuttavina kohteina.

Pekka Uotilan kirjoittama teos **Kulttuuri kyydittää. Kulttuuriekosysteemi ja matkailu.** (Pekka Uotila 2011) on ladattavissa Tuottaja2020 -hankkeen verkkosivuilla www. tuottaja2020.metropolia.fi -> julkaisut.

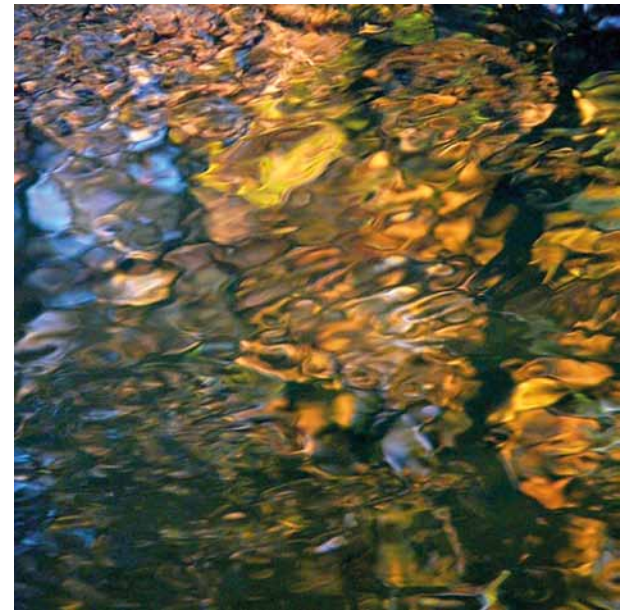

1.3 Kulttuurituotannon ammattilaisten näkökulmia tulevaisuuteen

Katri Halonen & Outi Teye

Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry on voimakkaasti kasvava akavalainen kulttuurialan erityisjärjestö Suomessa. Järjestö on perustettu vuonna 1975 Suomen kulttuurisihteerit ry -nimisenä, mutta nopean jäsenmäärän kasvun ja jäsenpohjan laajenemisen myötä nimi muutettiin vuonna 1990 Taide- ja kulttuurihallinnon ammattijärjestöksi. Nykyisellään se on keskeisin kulttuurituottaja-tutkinnon tehneiden ammattijärjestö.

Kuvio 3. TAKUlaisten ammatillisen osaamisen erilaisia painopistealueita

TAKU on ollut keskeinen yhteistyökumppani Tuottaja2020 -hankkeessa, ja yksi tiedonhankinnan sykleistä keskittyi TAKUlaisten mielipiteiden kartoittamiseen. TAKUn jäsenistöstä yliopistollisen loppututkinnon suorittaneita on 48 %, AMK-tasoisen tutkinnon suorittaneita 39 %, opistotasoinen tutkinto on 9 %:lla ja muut (mm. ulkomaiset tutkinnot) 4 %:lla jäsenistä. Jäsenten tyypillisimmät työtehtävät ovat kulttuuri- ja taidealojen asiantuntijatehtävät, hallinto- ja johtotehtävät, kehittämis-, opetus- ja tutkimustehtävät sekä kulttuuripalvelujen tuotanto- ja viestintätehtävät. He työskentelevät usein kunnat ja kuntayhtymissä, valtiolla, yksityisissä yrityksissä, kuten asiantuntija-, festivaali- ja tapahtuma-organisaatioissa sekä kolmannella sektorilla.

Hankkeen internet-pohjaiseen kyselyyn vastasi 128 TAKUlaista. Kysely koostui väittämistä, jotka liittyivät muutoksiin kulttuurisisällöissä ja tuotantojen organisoitumisessa, muutoksiin rahoituksessa ja ansaintalogiikoissa, muutoksiin yhteistyökumppanuuksissa sekä TAKUun ja TAKUlaisiin vuonna 2020.

Tyypillisen TAKUlaisen ammattiprofiili on vaikeasti hahmotettava. Apuvälineenä käytettiin ”tuottajatähteä”, jossa eritellään tuottajan profiilia taidealueen lisäksi toimintasektorin (julkinen/yksityinen/3./vapaa kenttä), liiketoiminta-alueen (tiedottaminen, taloushallinto jne.), kohderyhmän (maahanmuuttajat, lastenkulttuuri) ja rajapintatoiminnan (peliteollisuus, sosiaali- ja terveysala, matkailuala) kautta. Tämän kehikon avulla analysoituna TAKUlaiset edustavat hyvin monia tuottajaprofiileja (Kuvio 3). Tyypillinen oli esimerkiksi yhden tuottaja-vastaajan profiointi itsestään: *”Toimin esittävän taiteen kentällä, erityisesti teatterin, tanssin ja musiikkiteatterin. Toimin pääosin seurakuntakentällä, lisäksi myös kuntien lastenkulttuurin kentällä”,*

Vastanneet olivat yllättävän yksimielisiä eri väittämien toivottavuudesta ja todennäköisyydestä, joten vastaukset edustavat todennäköisesti suhteellisen hyvin laajemminkin TAKUlaisten näkemyksiä. Avoimet vas-

taukset kunkin väittämäosion jälkeen avasivat värikkäitä näkökulmia numerovastausten takaa. Tulevaisuusvisiointia tehtiin myös TAKU ry:n vuosikokouksen 2011 yhteydessä järjestetyssä tulevaisuuspajassa, johon osallistui tusinan verran TAKUlaisia. Pajassa keskityttiin tuottajan muuttuvaan rooliin.

Epätyypillinen työ edunvalvonnan keskiöön

TAKUlaiset näkivät, että tulevaisuudessa työllisyystilanne vaikeutuu. Työt ovat vuonna 2020 tyypillisesti osa-aikaisia ja edellyttävät valmiutta liikkua eri paikkakuntien välillä. Kysynnän ja tarjonnan epätasapainoon liittyy myös pelko heikosta tulotasosta, joka ei nouse runsaan tuottajatyövoiman tarjonnan vuoksi. Kehitys kohti työsuhteiltaan yhä epävarmempaa työympäristöä toi mukanaan yksimielisimmän tuomion epämieluisimpana, mutta samalla todennäköisimpänä, tulevaisuutena.

TAKUlaiset halusivatkin nostaa edunvalvonnan keskiöön epätyypillisen työn ja siihen liittyvän yksilön epävarmuuden, sitoutumattomuuden ja riskien hallinnan. TAKUlle jää tehtäväksi edelläkävijän aseman ottaminen juuri epätyypillisten töiden karikkojen väistämisen keinojen etsijänä ja ratkaisujen valtavirtaistajana. Eräs vastaajista puki näkemyksensä sanoiksi näin: *”TAKU paitsi edistää taide- ja kulttuurialan kehittymistä, ymmärtää myös tuotantopuolen työntekijöiden tarpeita ja toiveita. Näiden osuus edunvalvonnassa tulee kasvamaan jatkuvasti. Työvoiman liikkuvuus tulee lisääntymään, mutta täydeksi nomadiksi ei toivottavasti tarvitse kenenkään (tahtomattaan) ryhtyä.” (Tuottaja)*

Toiveissa parempi tulotaso ja vakaa työ

TAKUlaisten keskiansio oli vuoden 2010 lokakuussa 2320 euroa. Samaan aikaan suomalaisen keskiansio on 2 900 euron luokkaa ja korkeakoulutuksen saaneiden keskiansio jo pitkälti yli 3000 euroa kuukaudessa (Palkat ja työvoimakustannukset, Tilastokeskus 2010).

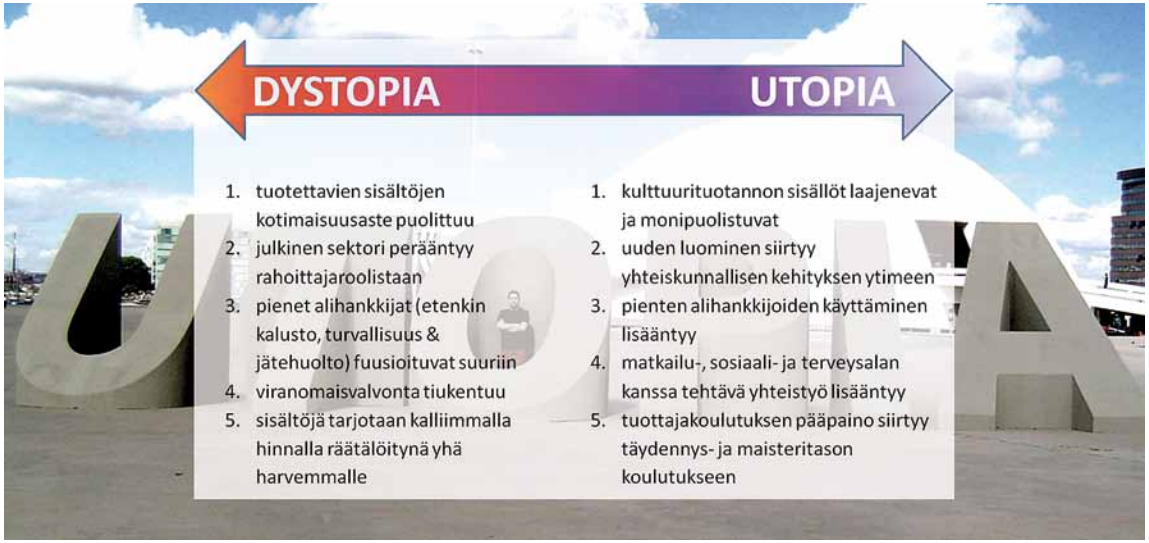

Lähes kaikki vastaajat toivoivatkin, että vuoteen 2020 mennessä tuottajan tulotaso nousee merkittävästi suhteessa suomalaisten keskiansioon. Nykyinen tulotaso liitettiin useissa vastauksissa koettuun mielipideilmastoon, joka vähättelee kulttuurituottajan ammattia. Vankkumattomasta toivosta huolimatta muutosta piti todennäköisenä vain 15 prosenttia vastaajista.

Tuottajatyön kipupisteeksi nousi kyselyn perusteella selkeästi epätyypillisen työn mukana tulevat riskit työn pysyvyydestä, tulotason vakaudesta ja työllisyyden määrästä. Yhdeksi ratkaisuksi on ehdotettu tuottajien ryhmittymistä tuotantotaloiksi. Tämä epäilytti vastaajia. Ehkäpä organisointimuoto ei takaa työtilaisuuksien määrän vakituisluontoista määrää ja jatkuvuutta. Organisointimallit eivät kykene vastaamaan työn epävarmuuden haasteisiin, vaan kaivataan selkeästi laajamittaisempaa pohdintaa ja ratkaisuehdotuksia epätyypillisen työn epävakauden puskurointiin.

Takulainen utopia ja dystopia

Todennäköisen tulevaisuuden ohella pyrittiin hahmottamaan väittämien avulla myös toivottuja utopioita ja epämieluisia dystopioita. Näistä nousi kummastakin viisi keskeisintä näkökulmaa, joista TAKUlaiset olivat huomattavan yksimielisiä.

Siinä missä todennäköisyydet keskittyivät etenkin työsuhteen laatuun ja työympäristöön, toiveet kohdistuivat enemmän kulttuurin sisältöihin ja rooliin yhteiskunnassa ja eri toimialoilla. Dystopian aineksia ovat liu-

kuminen kulttuurisisältöjen ja organisoinnin tapojen viemänä kohti kansainvälisten toimijoiden hallitsemia monopolisoituvia markkinoita. Tämä nähtiin uhkana sisältöjen kotimaisuusasteelle sekä alan organisoimiselle pienten alihankintaverkostojen varaan.

Todennäköisenä ja mieluisana tulevaisuuden kehityssuuntana TAKUlaiset pitivät kansainvälisten verkostojen korostumista. Vaikka vastaajat näkivät suurten ja keskisuurten tapahtumatuotantojen keskittyvän tulevaisuudessa harvemmille toimijoille, myös pienten alihankkijoiden ja räätälöityjen palveluiden käyttö tulee heidän näkemystensä mukaan lisääntymään. Reilusti yli puolet vastaajistapiti todennäköisenä tai erittäin todennäköisenä sitä, että vuonna 2020 tapahtumatuotannon ammattilaiset suosivat yhä enemmän pieniä alihankkijoita, jotka pystyvät tarjoamaan ”räätälöityjä” henkilökohtaisia palveluita.

TAKUlaiset haluavat, että kulttuuria on tarjolla kaikille. Suuntaus, jossa tarjottaisiin räätälöityjä palveluita yhä harvemmille maksukykyisille asiakkaille, nähtiin erittäin negatiivisena kehityskulkuna. Julkisen sektorin muutokset nousivat vastauksissa keskeiseksi näkökulmaksi. Uhkana nähtiin julkisen sektorin perääntyminen rahoittajan ja kulttuurin edistäjän roolista ja keskittyminen viranomaisvalvontaan.

Kulttuuri kehityksen dynamona

TAKUlainen utopia rakentuu kukoistavan kulttuurin varaan. Siinä kulttuurilla on yhteiskunnassa keskeinen asema, sisällöt ovat rikkaita ja monipuolisia ja kulttuurin rooli nähdään kehityksen keskeisenä dynamona. Utopiaa toteuttavat pienet alihankkijat monikansallisten monopolien sijasta. Sen toteuttamiseen osallistuvat myös esimerkiksi matkailu-, sosiaali- ja terveysala lisääntyvän yhteistyön kautta.

Koulutuksen painopiste on peruskoulutuksen sijasta TAKUlaisille ajankohtaisemmassa täydennys- ja maisterikoulutuksessa. TAKUlainen utopia on vahva visio kulttuurista, jolla on tärkeä ja tunnustettu asema yhteiskunnassa. Se yhdistää aatteellisesti. Huomioitavaa on, että toivottavassa tulevaisuudessa ei korostunut TAKUlaisen oma rooli toimijana, vaan keskiössä oli työn merkitys yhteiskunnalle ja erilaiset kumppanuudet.

Kulttuuri kannattelee - kaikkia

Kaiken kaikkiaan aineiston keskeisin sanoma on TAKUlaisten vahva luottamus kulttuurin merkitykseen yksilöille ja yhteiskunnalle. Työtä tehdään antaumuksella, ja tulevaisuus halutaan nähdä rikkaan ja monipuolisen kulttuurituotannon leimaamana. Vaikka kyselyssä ei rakennettu tiekarttoja toivotun utopian saavuttamiseksi, on selvää, että visio työn tärkeydestä kannattelee kulttuurialan välittäjäporrasta heidän tehdessään arkisia valintojaan ja niiden kautta rakentaessaan kulttuurimme tulevaisuutta.

TAKUlaisten vastauksista päätelleen kulttuurin välittäjäammateissa toimivat kantavat ensisijaisesti huolta siitä, että kulttuurin tulee olla tarjolla kaikille ilman korkeiden pääsymaksujen aiheuttamaa karsintaa. Kulttuuri halutaan nähdä tulevaisuudessakin peruspalveluna, joka tuottaa yksilölle hienoja kokemuksia julkisen rahoituksen subventoimana.

Katri Halosen ja Outi Teyen kirjoittama teos **Kulttuuri kannattelee. Kulttuurituotannon tulevaisuus TAKUlaisten arvioimana.** (Katri Halonen & Outi Teye 2011) on ladattavissa Tuottaja2020 -hankkeen verkkosivuilla www. tuottaja2020.metropolia.fi -> julkaisut.

Puheenvuoro: Tuottaja2020 -hanke TAKUn näkökulmasta

© Johannes Wiehn

Akavalainen Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry lähti mukaan Metropolia Ammattikorkeakoulun vetämään ESR-rahoitteiseen Tuottaja2020 -hankkeeseen jo hankkeen suunnitteluvaiheessa. TAKUssa oli hyvän aikaa pohdittu kulttuurituottajien edunvalvonnan kehittämistä alalle aiemmin laaditun palkkasuosituksen lisäksi. Hankkeeseen osallistumisen koettiin tuovan lisää osaamista ja sitä kautta parempia mahdollisuuksia kulttuurituottajien edunvalvonnan kehittämiseen ammattijärjestössä. Hankkeen muut toimijat olivat opetuksen ja tutkimuksen ammattilaisia, joten mielestämme oli hyvä tuoda mukaan myös työelämänäkökulmaa.

TAKU ry on kasvanut tuottajien ammattiryhmän keskeiseksi edunvalvojaksi, ja ammattikorkeakoulututkintonimike kulttuurituottaja AMK muodostaakin nykyisin yhden TAKUn merkittävimmistä koulutusnimikkeistä. Tämä ryhmä kasvaa jatkuvasti. Ammattinimikkeinä tuottaja, kulttuurituottaja, tapahtumatuottaja, jne. eivät sen sijaan ole vielä yleistyneet, vaikka jo nyt on nähtävissä kasvua myös siinä. Jäsenkunnassa tämän ammattiryhmän kasvun myötä on kuitenkin tunnettava ja ymmärrettävä tulevaisuuden työelämähaasteita samalla, kun jäsenten odotukset kasvavat ja monipuolistuvat.

Mitä Tuottaja2020 -hanke sitten tarkoitti järjestön kannalta?

Hankkeen vaikutukset olivat aidosti vuorovaikutteisia. Osallistumalla hankkeeseen saimme tuotua koulutuksen järjestäjille työelämäntietoutta. Samalla saimme omaan toimintaamme lisätietoa niistä rakenteista, osaamisalueista ja vaatimuksista, joilla tuottajia työmarkkinoille koulutetaan. Osana hanketta toiminut kehittämistyökalu Tuottajaklubi tarjosi mahdollisuuden pohtia tuottamiseen liittyviä erilaisia painotuksia yhdessä opetusalan ammattilaisten kanssa. Ammattijärjestössä tuleekin yhä enemmän oppia ymmärtämään erilaisia ansaintalogiikan yhdistelmiä perinteisen palkkatyön rinnalla. Enää ei riitä, että tuntee tietyn sektorin toiminnat ja osaa auttaa siinä.

Ennakointihankkeeseen osallistuminen ohjasi järjestöä jopa sen strategisen suunnittelun tasolla suuntaamaan voimavaroja useiden työnantajasektoreiden yhtäaikaisen ja limittäisen neuvonnan kehittämiseen. Ammattiyhdistykselle tämä tarkoittaa erityisesti työelämän muuttujien tuntemuksen ja sitä kautta edunvalvonnan parantamista niille jäsenille, jotka sijoittuvat erilaisten ansaintalogiikkojen välimaastoon ja toimintakenttään.

Kulttuurialan työllisyydestä liikkuu runsaasti jopa erilaisia kaupunkilegendoja. Viimeisten vuosien luovien alojen merkittävä nousu suomalaisen yhteiskunnan kehittämisen kärkeen on ollut valtakunnallista ja tavoitteellista. Sen tukemiseen on satsattu niin elinkeinoelämän kuin valtiovallankin puolelta. Toiminnalle ja uusille ideoille on annettu tilaa, ja luovuus on ymmärretty riittävän laajana – ei vain taidesisältöisenä. Välittäjäammattina tuottajat ovat merkittävä voimavara monen toimialan kehityksessä; näistä mainittakoon voimakkaassa kasvussa olevat peliala, matkailu, hyvinvointi sekä erilaisille rajapinnoille sijoittuvat uudet ammatit. Sen vuoksi ihmetystä herättävätkin opetusministeriön linjaukset kulttuurialan koulutuksen aloituspaikkojen rajusta alasajosta. Toivottavasti tehtyjen linjausten pohjana sekä työministeriöllä että opetusministeriöllä on ollut samat ennakointiaineistot käytössään.

Työministeriön viimeaikaisissa tilastoissa ja ennakoinnissa nähdään kuitenkin edelleen kulttuurialojen kasvun jatkuvan. Ammattijärjestömme omien työttömyystilastojen perusteella on korkeasti koulu-

tettujen taide- ja kulttuurialan ammattilaisten tilanne se, että työttömyysaste ei ole merkittävästi valtakunnan tasoa korkeampi. Korkeasti ja laadukkaasti koulutettu väki sijoittuu merkittäviin työtehtäviin, ja he ovat siten omalla toiminnallaan ohjaamassa myös tuottajien järjestäytymistä ja sijoittumista kentällä. Uudet työn tekemisen muodot haastavat jatkossa vahvasti myös alan ammattijärjestöjä. Ihan kvanttimittareilla kvartaaleittain.

Tuottaja2020 -hankkeen myötä tuottajia edustava jäsenkuntamme muodostaa yhä tiiviimmän vuorovaikutteisen verkoston eri oppilaitoksista valmistuneille. Uutena toimintana pyrimme luomaan vuosittaiset tuottajapäivät yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Alihankinta- ja yhteistyöverkostot ovat niitä muotoja, joita hankkeenkin myötä olemme oppineet tunnistamaan yhä paremmin. Niiden toimintaa on helppo tukea myös ammattiyhdistystoiminnan keinoin. Tämän lisäksi TAKU haluaa toimia uusien aloitteiden mahdollistajana. Se on avoin erilaisille yhteistyöideoille ja parhaimmillaan tuottaa niitä myös itse. Tuottajien tutkinnon ja ammatin moninaisten piirteiden tunnettuuden parantamisessa haluamme myös jatkossa antaa tilaa TAKU-lehdessä.

Yhteistyössä on voimaa - tästä on hyvä jatkaa eteenpäin!

Kirsi Herala
Toiminnanjohtaja

1.4 Kulturen väver nätverk

Träskman. Intervju med Leena Björkqvist

Framtidsverkstad på kulturhuset G18, Helsingfors. Framför oss på bordet ligger en handritad översiktsbild av Busholmen i Helsingfors. I ett hörn av bilden hittar vi det planerade finlandssvenska kulturkvarteret ”Kvarteret Victoria.” Omkring kvarteret har vi lagt ett norskt-, ett danskt-, ett svenskt-, ett ryskt kvarter och på en ö utanför busholmen hittar vi ett isländsktkvarter. Ett finlandssvensktkvarter tycker vi i arbetsgruppen (en teaterproducent, en producent på Arbis och en representant från Helsingfors stad och jag) representerar en risk: isolationism i kombination med moralisk minimalism. Liknande kvarter som Victoriakvarteret byggs i Brasilien, Frankrike och t.ex. Sverige av människor som vill skydda sig och undvika att betala skatter. Men ett nordisktkvarter öppnar för något nytt. En annorlunda framtid där man svarar på dagens utmaningar: varför kan t.ex. så få från Norden tänka sig att flytta till Finland. ”25 % av norrmän, svenskar och danskar skulle kunna tänka sig att flytta till Oslo, Köpenhamn och Stockholm, men bara 4 % av dem skulle kunna tänka sig att bo i Helsingfors,” berättar representanten från Helsingfors stad åt mig. ”Det här måste vi göra något åt,” tycker vi. ”Men hur?” Framtidsverkstaden, dess resultat och visioner för framtiden finns nu dokumenterad i rapporten ”Kulturen väver nätverk: Samarbete och nätverk som stöd och inspiration för det fria kulturfältet.” Den är skriven av Leena Björkqvist och när jag träffade henne i Oktober 2011 var hon uppenbart glad och nöjd över att ha uppnått en mellanetapp i en större process som ibland varit spretig och oöverskådlig. Enligt henne” har arbetslivet förändrats i takt med att ny teknologi och globalisering varit snabb de senaste årtiondena. I kölvattnet på denna villervalla är det ofta svårt att uppfatta förändring, än mindre påverka dess riktning.” I och med rapporten samt den framtidsforskning den representerar är hon emellertid på det klara om åt vilket håll vi borde gå vad beträffar kulturproduktion i Finland.

Att leda öppenhet

I rapporten tar Björkqvist fasta på betydelsen av samarbete och nätverk för det fria fältets aktörer samt producenternas roll som utvecklare av verksamhet. ”Nätverk och nätverkande har det skrivits om, och mycket”, tycker jag. Björkqvist instämmer med mig , och fortsätter: ” jag vill lyfta fram både nätverkandet och skillnader i verksamhetskultur hos olika generationer”. Framtiden ser annorlunda ut för en äldre generation och för dagens ”diginativer,” fortsätter hon. Björkqvist är lektor vid Metropolias kulturproduktion och forskare vid projektet Tuottaja2020 (”Producent 2020”). Hon har varit med om att grunda och utveckla nätverket Produforum. Hon har varit lektor vid Yrkeshögskolan Novias kulturproducentutbildning samt koordinerat samarbetsnätverket för den nordiska utbildningen av kulturproducenter (KULT).

Produforum är starkt närvarande i artikeln, men tyngdpunkten ligger på framtiden. Formen i artikeln speglar nätverkandet och öppenheten och en rad olika aktörer från kulturfältet har fått kommentera artikeln. Björkqvist upplever själv att Seppo Helakorpis tankegång om nätverk i artikeln ”Verkostot ja muuttuva asiantuntijuus” (Nätverken och den föränderliga sakkunskapen) varit användbar. Helakorpi betonar, enligt Björkqvist, betydelsen av kompanjonskap och det faktum, att man i nätverk gör saker som är nyttiga för alla parter. Samarbete och kompanjonskap är centrala i nätverksarbetet, för vilket kommunikationen är ett redskap. ”Vi är bra på kompanjonskap,” framhåller Björkvist, ”men för att ett nätverk verkligen skall fungera krävs också att man kan fatta självständiga beslut och att kontinuerligt utveckla arbetet.” ”Det var därför jag blev så nöjd när Anki Hellberg-Sågforss skrev om ”att leda öppenhet,” säger Björkqvist och småler.

Öppna nätverk: pardans på världsväven

Nätverk har funnits sedan urminnes tider. De har fört samman människor i olika mönster av samspel och utbyte, samarbete och konkurrens. Det fria fältet och det finlandssvenska Produforum är i fokus i rapporten,

men enligt Björkqvist går rapportens slutsatser att tillämpa på samhället överlag. Oavsett om nätverk är små eller stora, lösa eller täta, har dessa nätverk utgjort redskap för att överföra idéer, varor, makt, och pengar både inom och mellan olika kulturer, samhällen och nationer. Den tyska Norbert Schmidt tar, i sitt bidrag till rapporten, också fasta på att nätverk inte är något nytt under solen, Den nya teknologin, web 2.0, online verktyg, och 'open-source' kulturen har däremot expanderat en ensam individs möjligheter att fungera i nätverk radikalt, skriver Schmidt. Vi bevittnar nya organisationsformer och nya sätt att arbeta varje dag. Ändå, konstaterar Schmidt, är det dagens kulturarbetare saknar en strukturerad arbetsdag, arbetsutrymmen och framförallt en arbetsgemenskap. En av styrkorna i rapporten Kulturen väver nätverk är att den synliggör de framsteg som redan gjorts inom kulturproduktion. I en intervju om Produforum konstaterar länskonstnär Matilda Sundström t.ex. att : "Nu har vi goda erfarenheter av ett gemensamt arbetsutrymme. Vi kan kanske slå oss samman med flera aktörer. Först nu inser vi hur betydelsefullt det är. Utan denna erfarenhet skulle vi inte ha vetat om vi vill arbeta på detta sätt, nu vet vi".

Bästa sättet att skapa framtiden är med andra ord inte alltid att hitta på något nytt, utan livaktig offentlighet om det vi redan kan och skapat. Enligt Björkqvist är Schmidt ett exempel på de "nya" fria och nätverksbaserade aktörer som själva väljer sina arbetsuppgifter och kolleger utgående från vad han själv finner viktigt och intressant. En öppen debattkultur är inte en styrka hos oss finländare, men också den går att utveckla. Växelverkan, lärande och utbyte sker i det öppna, och den predikas inte ovanifrån. Enligt Schmidt bryter de öppna nätverken fram underifrån, från gräsrotsnivån. Nätverken innebär frihet och flexibilitet, men den har sina avigsidor. Björkqvist beskriver en av dessa avig sidor som en brist på sammanhang. "Mitt eget perspektiv," , skriver Björkqvist, " ligger i utbildning och produktion, där ett brett inhämtande, tillämpande och utvecklande av kunskaper står i centrum. Brist på information är inte längre ett problem, utan snarare informationens brist på sammanhang."

Nästa steg: skapa ett Centrum för kulturproduktion

Björkqvist har plöjt igenom en stor del av de rapporter och utredningar som gjorts sedan början av 2000-talet om kulturfältet och den kreativa branschen. Ibland, och inte så sällan, "har detta varit frustrerande läsning", skrattar Björkqvist. Samma saker som kunde läsas år 2004 upprepas i rapporter flera år senare. Inget har hänt. De existerande producentutbildningarna utgör redan nu en utbildningsgång, som erbjuder en möjlighet att gå från att vara en professionellt sakkunnig via en kandidatexamen, en högre yrkeshögskoleexamen (yrkeshögskolorna) eller via en magisterexamen (universiteten) till en fortbildning (till exempel Taivex och Sillanrakentajat/ Brobyggarna). För att kunna stärka producentkunnandet bör dessa utbildningar granskas som helhet och utvecklas gemensamt. Enligt Björkqvist är det: " hög tid att grunda ett centrum för kulturproduktion som fungerar som en nod i nätet för det kreativa fältet och dess kunnande i fråga om utbildning, förmedling, forskning och utvecklingsarbete."

Leena Björkqvistin kirjoittama teos **Kulttuuri kutoo. Yhteistyö ja verkostot vapaan kulttuurikentän tukena ja innostajana.** (Björkqvist 2011) on ladattavissa Tuottaja2020 -hankkeen verkkosivuilla www.tuottaja2020.metropolia.fi -> julkaisut.

1.5 Vapaaehtoistyön laajat mahdollisuudet

Juha Iso-Aho & Anne Soini

Vuosi 2012 oli Euroopassa vapaaehtoistyön teemavuosi. Teemavuoden avulla EU halusi tuoda esille arvokasta vapaaehtoistyötä ja kannustaa ihmisiä osallistumaan. Yhteisöllisyys ja yhteisvastuu saivat ansaitsemaansa arvostusta – ainakin juhlapuheissa. Osana Tuottaja2020 -hanketta Humanistisen ammattikorkeakoulun kulttuurituotannon lehtori Juha Iso-Aho tutki vapaaehtoistyötä suomalaisissa kulttuuritapahtumissa. Tämä teksti perustuu aiemmin TAKU-lehden liitteessä 7.12.2011 julkaistuun Anne Soinin tekemään Tuottaja2020 hankkeen tutkijan Juha Iso-Ahon haastatteluun.

Vapaaehtoistyötä voi tarkastella monesta eri näkökulmasta. Talkoolaisen, tapahtumaorganisaation, verottajan ja muiden viranomaisten, kansalaisyhteiskunnan ja vaikkapa alalta palkkatyötä etsivän kulttuurituottajan silmin kenttä näyttää tyystin erilaiselta. Asiaa voi pohtia myös terminologian, määritelmien ja rajanvetojen perspektiivistä; onko vapaaehtoistyön tekijä talkoolainen, vapaaehtoinen, palkaton työntekijä, harrastaja, ilmainen harjoittelija vai pro bono -toimija? Entä onko palkattoman ja palkkatyön jyrkässä erottelussa edes mitään mieltä – varsinkaan kulttuurin ja taiteen kentällä, jossa palkatun, alipalkatun ja palkattoman työn raja on usein veteen piirretyn viivan kaltainen?

Vapaaehtoistyötä on vaikea määrittää yksiselitteisesti. Tyypillisesti vapaaehtoistyön ajatellaan olevan vapaaeh-

toisuuteen perustuvaa, palkatonta ja kaikille avointa toimintaa, joka ulottuu toimijan oman perhe- tai ystäväpiirin ulkopuolelle. Määrittely ei kuitenkaan ole aukoton. Jos toimintaan osallistuminen edellyttää tiettyä koulutusta, kuten vaikkapa järjestyksenvalvojakorttia, niin onko kyseessä enää avoin toiminta? Tai onko talkootyö enää kirjaimellisesti ottaen palkatonta, jos siitä saa vastineeksi ruuat, paidan ja festarilipun.

Suomalaiset aktiivisia talkoolaisia

Suomi on vapaaehtoistyöhön luvattu maa; lähes neljä kymmenestä suomalaisesta osallistuu johonkin vapaaehtoistyöhön. Määrä on kansainvälisesti sangen korkea. Suosituimpia vapaaehtoistyön aloja ovat urheilu ja liikunta, sosiaali- ja terveysala sekä lasten ja nuorten kasvatus. Useimmiten vapaaehtoistyö on yhdistysten tai säätiöiden organisoimaa toimintaa.

Kulttuurialalla tehtävän vapaaehtoistyön määrä ei tilastoissa pääse kärkisijoille, vaikka todellisuudessa talkootyön määrä on suurempi kuin mitä numerot antavat ymmärtää. Ihminen, joka laulaa vanhainkodin joulujuhlassa, ei ehkä itse miellä tekevänsä vapaaehtoistyötä. Laulaminen on hänelle harrastus. Siksi esimerkiksi tällainen vapaaehtoistyön muoto ei näy tilastoissa.

Kulttuurisektorilla tehdään runsaasti myös perinteistä vapaaehtoistyötä. Esimerkiksi festivaaleille ja harrastajateattereille, etenkin kesäteattereille, vapaaehtoiset ovat suorastaan elinehto. Kahvinkeittäjät, liikenteenohjaajat, lipunmyyjät ja järjestyksenvalvojat ovat tyypillisesti palkattomia talkoolaisia.

Vapaaehtoisten määrästä kulttuurisektorilla ei ole olemassa kattavaa tutkimusta, mutta jonkinlaisia arvioita voidaan tehdä. Finland Festivalsin tekemien selvitysten mukaan sen organisaatioon kuuluvissa runsaassa 80 kulttuuritapahtumassa työskentelee vuosittain 5000 talkoolaista. On selvää, että vapaaehtoisten määrä ja työpanos Suomen kulttuuritapahtumissa on huomattava.

Taiteen ja kulttuurin alalla tehtävän vapaaehtoistyön merkitystä arvioitaessa volyymi ei kuitenkaan ole tärkein mittari.

Kulttuurialan vapaaehtoistyön ominaispiirteitä

Tutkimusten mukaan vapaaehtoistyön tekijöiden tavallisin motiivi toiminnalleen on auttamisen halu. Kulttuuritapahtumien vapaaehtoistyössä motiivit ovat yleensä muunlaisia: halutaan verkostoitua, oppia uutta ja käyttää vapaa-aikaa tavalla, jonka kokee itselleen merkitykselliseksi. Raadollisemmalta kuulostava, mutta ihan kelpo motiivi toiminnalle on myös se, että pääsyn kulttuuritapahtumaan voi lunastaa omalla työllään.

Kulttuuritapahtumat ovat erittäin riippuvaisia vapaaehtoistyön tekijöistä. Talkoilla tehtävä työ vahvistaa kulttuuritapahtumien ja -organisaatioiden sitoutumista paikalliseen yhteisöön sekä mahdollistaa työn tekijöiden osallistumisen kulttuuritapahtumiin. Vapaaehtoistyö turvaa suomalaisen kulttuuritarjonnan monipuolisuuden.

Kulttuuri- ja taidekentän erityisluonnetta kuvaa se, että tehtävät koetaan mielekkäiksi. Siksi niitä suostutaan tekemään pientä tai jopa olematonta korvausta vastaan. Ammattimainen vapaaehtoistyö kulttuurin alalla on harrastamisen ja ammatillisen toiminnan välimaastossa tapahtuvaa toimintaa. Alalle palkkatöihin pääseminen edellyttää usein sitä, että jopa ammattiin valmistumisen jälkeen on tehtävä palkatonta työtä osoittaakseen pätevyytensä.

Talkootyön haasteet

Vihreiden presidenttiehdokas Pekka Haavisto haki syksyllä vaalikampanjalleen viestintäharjoittelijaa. Palkkaa harjoittelijalle luvattiin maksaa

800 euroa kuukaudessa. Minimipalkan reilusti alittava korvaus kirvoitti mediassa kipakan keskustelun. Haavisto peruutti nopeasti harjoittelijahaun ja ilmoitti, että työ teetetäänkin vapaaehtoistyönä – siis ilmaiseksi. Julkinen paheksunta loppui siihen.

Työn teettäminen ilmaiseksi on siis hyväksyttävää, mutta liian pienen palkan maksaminen nähtävästi ei. Esimerkki kuvaa hyvin sitä ongelmallisuutta, joka liittyy pienipalkkaisesta, alipalkatusta ja kokonaan palkattomasta työstä käytyyn keskusteluun. Työ voi olla merkityksellistä ja arvostettua, vaikka se olisi palkatonta. Mutta liian pieni palkka on aina työmarkkinahäiriö.

Vapaaehtoistyö ja raha ovat tulenarka yhdistelmä muillekin kuin presidenttiehdokkaille. Esimerkiksi talkootyön verokohtelu voi pahimmillaan olla melkoista salatiedettä. Omat haasteensa talkootyön maailmaan tuovat myös alati tiukentuvat viranomaismääräykset. Monet perinteiset vapaaehtoistyöt edellyttävät nykyään koulutusta tai viranomaisen myöntämää toimilupaa. Järjestysmieheksi ei enää pääse vain olemalla 190-senttinen lihaskimppu; tarvitaan myös järjestyksenvalvojan koulutus. Ruokaa ei saa jakaa kuka tahansa, vaan kauhan varressa uurastava tarvitsee hygieniapassin.

Käytännössä viranomaismääräykset johtavat yhä useammin siihen, että palveluja hankitaan ostopalveluina alan yrityksiltä tai järjestöiltä.

Vapaaehtoistyön tulevaisuus

Koska Tuottaja2020 on ennakointihanke, on toki syytä luoda katsaus vapaaehtoistyön tulevaisuuteen. Minkälaiselta se näyttää kulttuuri- ja taidealalla? Tutkimuksessa kerätyn aineiston perusteella näyttää siltä, että talkoilla tehtävä työ on vielä tällä hetkellä suurimmaksi osaksi perinteistä, suorittavaa työtä. Tulevaisuudessa vapaaehtoistyön muodot todennäköisesti monipuolistuvat ja yksilöllistyvät. Ihmiset päättävät itse, millaista työtä haluavat tehdä, ja tarjoavat osaamistaan organisaatioille. Silloin vapaaehtoistyön tekijä päättää itse työhön käyttämänsä ajan, paikan ja muodon sen mukaan, minkä kokee itselleen mielekkääksi.

Tulevaisuudessa yleisö otetaan mukaan tapahtuman sisältöjen luomiseen. Tästä on jo olemassa esimerkkejä. Savonlinnan Oopperajuhlien organisoima Opera by You on tapahtuma, jossa kuka tahansa voi internetissä osallistua yhteisöoopperan luomiseen. Ilosaarirock puolestaan tuottaa festivaalin graafisen ilmeen yleisökilpailun perusteella.

Muita tulevaisuuden trendejä ovat mm. etävapaaehtoisuus ja virtuaalivapaaehtoisuus, jossa työtä ei tehdä fyysisesti tapahtumapaikalla, sekä spontaani kansalaisaktivismi, kuten Facebook-yhteisöjen kokoon kutsumat joukkotapaamiset tai pop up -ravintolat.

Vaikka talkootyöhön on odotettavissa uusia piirteitä, tapahtumien varsin työvoimavaltainen tuotantorakenne ja tapahtumaorganisaatioiden niukat resurssit takaavat sen, että perinteinen vapaaehtoistyö ei ole katoamassa minnekään. Roudaajia tarvitaan tulevaisuudessakin.

Juha Iso-Ahon kirjoittama teos **Kulttuuri kutsuu. Vapaaehtoiset tapahtumien voimavarana ja hengenluojina** on ladattavissa Tuottaja2020 -hankkeen verkkosivuilla www. tuottaja2020.metropolia.fi -> julkaisut.

Puheenvuoro: Tuottaja luovan talouden tekijänä

Kuva: Luova Suomi

Keskustelu kulttuurituotannon kasvavasta merkityksestä on käynyt vilkkaana viime aikoina, vaikka samaan aikaan alan koulutuspaikkoja uhkaavat merkittävät supistukset. Myös luovan talouden merkityksistä ja mahdollisuuksista keskustellaan yhä laajemmalla rintamalla sekä kulttuuri- ja koulutuspolitiikan että elinkeinoelämän ja innovaatiotoiminnan yhteydessä. Näyttää siltä, että tuottajan keskeistä roolia uusien rajapintojen ja mahdollisuuksien äärellä ei vielä täysimittaisesti tunnisteta.

Kohti monialaista palveluyhteiskuntaa

Ehkä yhtenä haasteena on kulttuurituottaja jo terminä, sillä usealla se yhä herättää rinnastuksia ikiaikaisiin kulttuurisihteerien tehtävänkuviin. Ironista kyllä, kulttuurikentän näkökulmastahan on jo pitkään ollut käynnissä suuntaus, jossa suorat valtiontuet pienenevät ja ulkopuolisen rahoituksen vaateet kasvavat. Tämä on ollut yksi syy myös tuottajaosaamisen merkityksen kasvulle viimeisen parinkymmenen vuoden ajan.

Alan muutoksia voidaan kuvata myös luovan talouden käsitteen kautta. Kulttuurin ja luovien alojen rooli nähdään yhä keskeisempänä osana niin alueiden, yksityisen kuin julkisen sektorin kilpailukyvyn vahvistamista. Myös sen rooli yksilöiden elämänlaadun, hyvinvoinnin tai kestävän kehityksen rakentamisessa on tunnistettu.

Kun huomioidaan yhteiskuntaa laaja-alaisesti läpäisevät muutostrendit kuten monialaistuminen, palveluistuminen, digitalisoituminen tai väestön ikääntyminen, on selvää, että tarve kulttuurisen osaamisen eri muodoille ei ole supistumassa; päinvastoin.

Tuottaja2020 -hankkeessa on menestyksekkäästi pohdittu tuottajan roolin muutoksia sekä näiden vaikutuksia tulevaisuuden osaamistarpeisiin. Myös tästä käy selvästi ilmi tarve tarkastella tuottajan roolia yhä laajemmassa kontekstissa. Substanssiosaamisen lisäksi on tunnistettava esim. luovan tekemisen prosesseja ja toimintatapoja, jotka ovat sovellettavissa minkä tahansa alan innovaatio- ja tuotekehitysprosesseihin.

Innovaatiojärjestelmistä innovaatiotuottajiksi?

Kun edellä mainittuihin tekijöihin lisätään työelämän muutossuuntaus, jossa pätkä- ja projektiperustaiset työsuhteet lisääntyvät ja epävarmuustekijät kasvavat, on selvää, että tuottajan rooli muodostuu yhä merkityksellisemmäksi.

Kulttuurin kenttä on jo pitkään saanut tottua vahvasti projektimuotoiseen toimintaan, jossa tulevaisuus on vähintään epävarmaa ja parhaimmillaankin usean liikkuvan tekijän ja toimijan summa. Tämä heijastuu myös alan työllistymiseen, jossa omaehtoinen tekeminen, projektiperustaiset työrupeamat ja usean tulolähteen ansaintamalli ovat arkipäivää.

Samaan aikaan Suomi tuntuu olevan yleisemminkin hanketoiminnan luvattu maa. Niin julkisen, yksityisen kuin kolmannen sektorin haasteisiin pyritään vastaamaan mitä erilaisimpien projektien ja kehityshankkeiden kautta. Suuri osa innovaatiotoimintaan varatusta rahasta kanavoituukin juuri tässä muodossa eri puolille maata. Näiden projektien onnistuminen nousee siis yhä kriittisemmäksi menestystekijäksi.

Nyt jos koskaan meidän on tunnistettava näitä tuottajalle tyypillisiä osaamisalueita, jotka ovat avainasemassa luovan talouden todeksi tekemisessä yhteiskunnan kaikilla sektoreilla. Lisäksi on jatkettava ennakkoluulotonta ja avointa pohdintaa siitä, mitä kaikkea tulevaisuuden tuottaja voisikaan yhteiskunnassamme tuottaa!

Silja Suntola
Luova Suomi -hankkeen projektipäällikkö, Aalto yliopisto

2 Kulttuurituotannon koulutus muutosten aallokossa

Kulttuurisektorin koulutus on lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana ensin ammattikorkeakoulujen syntymisen ja sen jälkeen maisteriohjelmien ja täydennyskoulutuksen volyymin kasvun myötä. Kulttuurituotannon alan koulutus on vähitellen löytänyt uomansa: työnjakoa duaalimallin eri toimijoiden kesken, tutkintoon johtavan ja täydennyskoulutuksen välillä ja suhteessa muuhun kulttuurialan koulutukseen. Tämän luvun ensimmäisessä artikkelissa Katri Halonen ja Ritva Mitchell pohtivat koulutuskentän tämänhetkistä tilannetta. Koulutusta heijastellaan Leena Björkqvistin ja Katri Halosen tekstissä eurooppalaisesta näkökulmasta koulutuksen tavoiteosaamisprofiilien kautta. Ajattelua tuodaan lähelle kansainvälisen toiminnan arkea esittelemällä niitä ajatuksia, joita syntyi hankkeen aikana pidetyn kansainvälisen ”Culture Forecast” -seminaarin aikana.

Koulutuksen keskeinen tavoite on kehittää kulttuurin kenttää osana yhteiskunnan kehitystä. Keskeiseksi keinoksi tähän nähdään ennakkoluuloton tulevaisuusajattelu. Hankkeen aikana vahvistui näkemys siitä, että tulevaisuusennakointi on yrittäjyyden tavoin mielentila, joka on saatava juurrutettua opiskelijan asennekartastoon. Laura-Maija Heron artikkeli keskittyy jakamaan kokemuksia niistä pedagogisista työvälineistä, joita hankkeessa on testattu. Lopuksi kolme tutkijaklubilaista, Juha Iso-Aho, Tomas Träskaman ja Pekka Uotila, käyvät trialogia siitä, millaisia tulevaisuusajattelun juurruttamisen haasteet ovat siitä viimekädessä vastaavan opettajakunnan silmin nähtynä.

2.1 Kulttuurisektorin tuotannollisen koulutuksen nykytila ja opetussuunnitelmissa asetettujen tavoitteiden lähtökohdat

Katri Halonen & Ritva Mitchell

Tuottajuusnäkökulma on vahvistunut monikerroksellisesti kulttuuriteollisen ajattelun ja yhteiskunnallisen luovaan talouteen tähtäävän siirtymän kautta. Tässä artikkelissa tarkastellaan ilmiötä koulutussektorin kautta. Kysymme, millainen koulutuskokonaisuus tai koulutuksellinen ekosysteemi kotimaisesta kulttuurituotannon alan koulutuksesta muodostuu ja mitkä ovat sen tulevaisuuden haasteet. Samalla pohdimme sitä, miten tuotannollisen näkökulman korostaminen ilmenee osana kulttuuri- ja taidekentän toimintaa.

Tuotannollisesti painottunut kulttuurisektorin ammatteihin tähtäävä koulutus

Kulttuurialan tuotantoon ja tuottajuuteen kohdentuva korkeakoulutasoinen koulutus on kehittynyt maassamme asteittain omaksi koulutusalakseen (Halonen 2011, 95). Kulttuurialan hallinnollista ja tuotannollista koulutusta tarjottiin aluksi täydennyskoulutuksena ja erillisinä opintokokonaisuuksina. Suomessa Arts/ Cultural Management -koulutuksen aloittivat ensimmäisinä vuonna 1992 Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitos ja Sibelius-Akatemian täydennyskoulutuskeskus. Myöhemmin koulutusta alkoivat tarjota myös muiden taideyliopistojen täydennyskoulutuskeskukset. (Kangas 2002, 256) Esimerkiksi teatterikorkeakoulun täydennyskoulutuskeskus järjesti täydennyskoulutuksena esittävien taiteiden tuottajakoulutusta muutaman vuoden ajan 1990-luvulla.

Koulutuksen ekspansion toisessa vaiheessa koulutusohjelmat alkoivat vakiintua tutkintoon johtavaksi koulutukseksi ja siten institutionalisoi-

tua 1990-luvun lopulla. Sibelius-Akatemia aloitti tutkintoon johtavan englanninkielisen Arts Management -koulutuksen vuonna 1997 ja Jyväskylän yliopisto Cultural Management -suuntautumisen sisältävän kulttuuripolitiikan koulutusohjelman vuonna 2000 (Kangas 2002, 256). Tähän samaan vaiheeseen ajoittuu myös ammattikorkeakoulujen synty ja kulttuurituottajien alempaan korkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen aloittaminen. Hieman eri nimikkeillä kulttuurituottajien koulutus aloitettiin vuonna 1998 Humanistisessa korkeakoulussa ja vuotta myöhemmin Helsingin ammattikorkeakoulu Stadiassa (nykyinen Metropolia), Seinäjoen ammattikorkeakoulussa ja Yrkeshögskolan Sydvästissä (nykyinen Novia). Samalla päättyi kulttuurisihteerien opistotasoinen koulutus sen sulautuessa osaksi ammattikorkeakoulujen kulttuurituottajakoulutusta. (Halonen 2011, 95). Kulttuurisihteerien koulutus oli suunnattu antamaan pätevyyttä toimia kuntien kulttuuritoimessa tai järjestökentällä.

Kolmas koulutuksen ekspansio ajoittuu 2000-luvun ensimmäisen kymmenyksen loppupuolelle. Siinä laajeneminen on tapahtunut leimallisen usein ESR-rahoitteisen projektitoiminnan kautta maisteriohjelmina sekä pitkinäkin täydennyskoulutusohjelmina. Täydennyskoulutus ei ole profiloitunut alan tutkinnon (master, amk, yamk) tehneiden täydennyskoulutukseksi, vaan osallistujat näyttäisivät edustavan hyvin monia koulutusväyliä - kuten ammattikentällä toimivat yleensäkin. Useat ohjelmat ottavat yksittäisiä näkökulmia tuottajuuteen ja vahvistavat ammattialaa niiden kautta.

Kulttuurituotannon koulutusjärjestelmän täydennyskoulutus jakautuu tavallaan kahtaalle: toisaalta ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen omaan opetukseen kuuluviin täydennyskoulutusjaksoihin, toisaalta muiden kulttuurin ammattiorganisaatioiden hankkeisiin.

Täydennyskoulutuksen ydinsanoja viime vuosina ovat olleet välittäjäportaan toiminnot, johtajuus/managerismi, kansainvälisyys, kulttuurivienti ja ammattiasiantuntijoiden verkottuminen. Seuraavat esimerkit havainnollistavat näitä:

- taiteen alojen välittäjäportaan toimijoiden kansainvälistymisvalmiuksien ja liiketoimintaosaamisen kehittämiseen (TAIVEX)
- kehittämään luovien alojen agenttien ja vientiammattilaisten ammattikuntaa ja toimintakulttuuria (Sillanrakentajat)
- tarjoamaan valmennusta ja mentorointia tapahtumatuotannon johtajuuden näkökulmasta (JOHDE)
- kehittämään, parantamaan ja monipuolistamaan valmennukseen osallistuvien kykyä toimia kansallisissa ja kansainvälisissä ammattilaisverkostoissa (Creative Managers).

Koulutusten ja valmennusohjelmien muoto ja pituus vaihtelee: osa niistä on järjestetty yksittäisten koulutus-/seminaaripäivien muodossa, toiset taas pitkinä valmennusohjelmina. Seminaaripäivämuotoisen koulutuksen idea eroaa valmennusmuotoisesta koulutuksesta siten, että se tarjoaa lyhyistä täsmäkoulutuspäivistä koostuvan koulutuspaketin, josta koulutuksen ostaja valitsee oman tarpeensa mukaan, kun taas valmennusohjelmaa valitaan suorittamaan pienehkö joukko valmennettavia. Osa valmennusohjelmista tarjoaa myös ohjelman ulkopuolisille mahdollisuuden osallistua ajoittain opetukseen.

Kulttuurituotannon/arts management -alan tutkintoihin johtava koulutuskokonaisuus on rakentunut duaalimallissa kahden erilaiseen osaajuuteen tähtäävän koulutuspolun kautta. Alan alempi korkeakoulututkinto on mahdollista tehdä vain ammattikorkeakouluissa. Alan ylempään korkeakoulututkintoon tähtäävää koulutusta annetaan yliopistoissa maisteriohjelmissa tai ammattikorkeakouluissa ylempänä ammattikorkeakoulututkintona.

Kulttuurituottajakoulutuksen lähialoja ovat design-alueen tuotanto sekä mediasektorin erilaiset tuotannolliset alat (mm. verkkomediat,

Koulutusaste & reitti	lähtövaatimus	osaamistavoite	oppilaitokset
Kulttuurituottaja, ECTF 6 level	ylioppilastutkinto, pääsykokeissa korostetaan orientaatiota alaan	käytännön kulttuurisisältöisen tuotannollisen prosessin hallitsija	5 ammattikorkeakoulua, vuosittain noin 160 uutta opiskelijaa
Kulttuurituottaja (yamk), ECTF 7 level	vaatimuksena soveltuva alempi korkeakoulututkinto sekä 3 vuotta tutkinnon jälkeistä alan työkokemusta	proaktiivinen kulttuurin tuotannollisen prosessin hallitsija ja analyyttinen kehittäjä	2 ammattikorkeakoulun yhteistutkinto. Vuosittain 20 uutta opiskelijaa
Arts management-alueen maisteri-ohjelmat ECTF 7 level	alempi korkeakoulututkinto, jos amk-tuktinto saatetaan edellyttää siltaopintoja	tutkimukselliset valmiudet omaava kulttuurikentän analyyttinen toimija	osittain tilapäiseksi jääneitä ohjelmia, osin vakiintunteita. Vuosittain noin 80 uutta opiskelijaa

Kuvio 4: Vertailua eri koulutusasteista ja niiden osaamistavoitteista

peliteollisuus, elokuvat, radio ja televisio). Näiden alojen tuotannollisiin tehtäviin on omat koulutuskanavansa, jonka vuoksi ne on jätetty tässä yhteydessä vähemmälle huomiolle. Lisäksi yhtäläisiä sisältöjä löytyy myös paljon matkailualan sekä liiketalousalan eri opintoalueista. Niissä projektihallinnollista ja liiketaloudellista osaamista ei kuitenkaan lähtökohtaisesti kanavoida kulttuuriin, vaan huomattavan paljon laajempiin konteksteihin.

Tulevaisusunäkymiä koulutuksen avainhenkiöiden arvioimana

Tuottaja 2020 -hanke teetti Internet-kyselyn, johon vastasi 21 tuottajakoulutuksen avainhenkilöä. Tuottajakoulutuksen tilaa kysyttiin eri tahojen edustajilta "profiilikymyksenä"; kuinka vakiintuneena kulttuurikoulutuksen kentällä vastaaja näki oman koulutusmuotonsa aseman ja toisten koulutusmuotojen asemat. Kaikki vastaajat näkivät sekä oman että toisten koulutusmuotojen aseman verraten vakiintuneina. Maisterikoulutusryhmän edustajia lainaten: "… eri koulutusmuodot voi nähdä melko hyvin profiloituneilta toistensa suhteen. Ammattikorkeakouluilla on kehittynyt oma selkeä profiilinsa ja yliopistotasoinen tuottajakoulutus täydentää sitä tällä hetkellä melko hyvin. Alueellisesti yliopistotasoinen tuottajakoulutus on myös jakautunut siten, että sillä on eri paikkakunnilla omat paikkakunnan kulttuuria ja kulttuuritarpeita vastaava painotuksensa".

Kyselyn perusteella tuottajakoulutuksen koulutusmuotojen välinen työnjako ja yhteistyö näyttävät olevan vakiintuneella pohjalla. Internet-vastukset kysymyksiin, jotka koskivat koulutusmuotojen yhteistyökumppaneita, antavat kuitenkin päinvastaisen kuvan; välitön jatkuva yhteistyö toisten koulutusmuotojen oppilaitosten kanssa on ilmeisesti vielä harvinaista, yhteys on tavallisesti yhteisten intressitahojen, rahoittajien ja laajempien tutkimusohjelmahankkeiden kautta välittyvää. Niinpä ammattikorkeakoulut sulkeutuvat yhteistyöpiireihin toisten saman koulutusmuodon ja -asteen oppilaitosten kanssa ja ammatillisten järjestöjen sekä paikallisten ja alueellisten julkisen ja yrityssektorin toimijoiden kanssa. Yhteistyöpartnereiksi nimettiin myös aloja, joilla oli kulttuurin kanssa yhteistä rajapintaa (esim. media-alat ja matkailu) sekä oman alan kansainvälisten yhteistyöverkostojen jäsenet. Maisteriohjelman ja täydennyskoulutusoh-

jelman edustajat mainitsivat tärkeimpinä yhteistyöpartnereina yliopistot ja tutkimuslaitokset sekä rahoittajina toimivat liikeyritykset.

Ammattikorkeakouluilta odotettu alueellinen toiminta ja maisterikoulutusohjelmien sitoutuminen akateemisiin suoritemalleihin selittänevät keskinäisen yhteistyön vaikeutta. Osasyy saattaa olla myös tutkimusinstrumentissa, sillä vastaajien sitoutuminen oman koulutusmuodon edustajaksi on saattanut syventää rajanvetoa toisten koulutusmuotojen suuntaan. Eräs rajanvedon syy on ilmeisesti kilpailu.

Yhteistyökysymykset synnyttivät ristiriidan, jossa vastakkain olivat täydennyskouluttajat ja ammattikorkeakoulut. Täydennyskoulutuksen vastaajaryhmässä nähtiin, että tuottajakoulutus voisi tuottajan työn luonteen vuoksi rakentua täydennyskoulutuksen varaan. Ammattikorkeakouluryhmän edustajat taas esittivät, ettei lyhytkestoinen täydennyskoulutus pysty takaamaan riittävää ammattitaitoa verrattuna tuottajien 4-vuotiseen tutkintoon johtavaan koulutukseen: on oltava ammatillinen perusta, jota täydennetään.

Tuottajien tulevaisuuden osaamistarpeiden arvioinnissa eri koulutusmuotojen välillä on selviä ja tavallaan odotettujakin eroja. Ammattikorkeakouluryhmän tiedollis-koulutuksellista otetta voisi kutsua yhteistoiminnallis-sosiaaliseksi, maisterikoulutusryhmän otetta tieteellis-innovatiiseksi ja täydennyskoulutusryhmän otetta ad hoc -organisatoriseksi. Nämä ominaisuudet ilmenevät seuraavien toimintojen edellyttämien tietojen korostamisena: monialainen toiminta, tiedon luovaan käyttöön perustuva toiminta ja joustava ja ajan tasalla pysymään pyrkivä toiminta.

Alan koulutuksen tulevaisuus on monella tavalla epävarma kaikkien koulutusmuotojen osalta. Maisteriohjelmista vain osa on vakiintunut oman oppilaitoksensa perustoimintaan. Huomattavan moni on toiminut ESR-rahoituksen ajan, ja sen jälkeen hiipunut pois. Haasteena on ollut toiminnan vakiinnuttaminen ja sitä kautta jatkuvuuden turvaaminen myös projektirahoituksen päätyttyä. Ammattikorkeakouluissa kulttuurituottaja (AMK) tutkinnonantooikeus on viidellä ja kulttuurituottaja (ylempi AMK) tutkinnonanto-oikeus kahdella ammattikorkeakoululla, eikä toimijoita ole tullut vuosien aikana lisää. Opetusministeriön Koulutus ja tutkimus 2011–2016 -esityksessä alan koulutusta karsitaan merkittävästi (noin 40–60% riippuen osin ammattikorkeakoulujen sisäisistä valinnoista). Näin rankka leikkaus on yllättävä, sillä esityksen taustatekstissä ”Tasapainoiseen työllisyyskehitykseen 2025” (2011, 41) todetaan, että ” Luokassa muu kulttuurialan koulutus koulutetaan mm. kulttuurialan tuottajia. Työryhmä on katsonut, että tällaisilla ammateilla on jatkossa enemmän kysyntää, kuin mitä ennakoinnissa on voitu ottaa huomioon.” Myös täydennyskoulutuksen tulevaisuus on haasteiden edessä. ESR-rahotuksessa on eletty alan täydennyskoulutuksen näkökulmasta hyviä aikoja, sillä Luova Suomi -hankeryppäälle on saatu osoitettua merkittävä panostus. Sen avulla tuotannollisen alan täydennyskoulutus on moninkertaistunut. Ohjelmakauden vaihtuessa on kuitenkin epävarmaa, mikä osuus kehitetyistä täydennyskoulutusohjelmista kykenee jatkamaan toimintaansa liiketoimintaperusteisesti tai löytää muita keinoja jatkamiselle. Kaikkiaan merkittävä osa kulttuurituotannon/arts management -alueen kotimaisesta koulutuskokonaisuudesta on jatkuvuudeltaan epävarmaa.

Haasteita koulutukselle

Kulttuurialan tuotannollinen koulutus kamppailee sisäisesti taloudellisen ja taiteellisen & kulttuurisen luovan työn itseisarvojen väliin syntyneiden jännitteiden kentällä. Opetuksessa voidaan paikantaa kaksi perusmallia. Tuotteistamismallissa opetuksessa esitellään aluksi tuotteistettavaa taiteen tai kulttuurin kenttää – tai yleisemmin taide- ja kulttuuritoimintojen luonnetta – jonka jälkeen siirrytään talouselämän ja/tai liikeyritystoiminnan prosessien esittämiseen. Tästä edetään taide-/kulttuuri-ideoiden tuotteistamisprosesseihin ja edelleen tuotantoon ja tuotteiden tunnetuksi tekemiseen sekä kuluttajan käyttöön siirtoon. Integrointimallissa lähdetään periaatteessa liikkeelle näkemyksestä, että taiteen ja kulttuurin suhde talouteen perustuu normaaleille liikeyritystoiminnan periaatteille, mutta taide- ja

kulttuuri tarjoavat luovuudellaan ja liikeideoillaan erityisen haastavan toimintakentän.

Taiteen ja kulttuurin toimialoja on alettu pitää maailmanlaajuisesti keskeisinä taloudellisen kasvun ja viennin kannalta. Niitä on, tietyin rajauksin, alettu kutsua luoviksi toimialoiksi, joiden katsotaan kuuluvan luovan talouden ytimeen. Opetuksessa tämä on johtanut siihen, että taiteen ja kulttuurin moninaista tuotantoa käsitellään yhtenä toimialaryhmänä tai vientituotekokonaisuutena. Kotimaisen kulttuurikentän kehittämisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että koulutuksessa korostetaan järjestelmällisesti myös taiteen ja kulttuurin omia arvoja ja intressejä sekä etsitään vastauksia niiden tuotannon haasteisiin.

Kulttuurituotannon/arts management -alan koulutus ottaa vaihtelevasti kantaa siihen, onko koulutus erikoistunut palveluiden, mediasisältöjen tai design-alueen tuotantoon. Lähinnä ammattikorkeakoulusektorilla mediatuotanto on pääsääntöisesti organisoitunut muun mediakoulutuksen yhteyteen, ja kulttuurituotannon kentäksi on hahmottunut palvelutuotanto ja design-alat. Palvelutuotannon keskeinen lähtökohta on opetussuunnitelmissa tapahtuma, joka voi olla esimerkiksi konsertti tai muu elävän taiteen esitys, osallistavaa työpajatoimintaa tai pop-up kaupunkikulttuurin hetkittäisiä interventioita. Jatkossa on tärkeää, että eri tuotannon alueet käyvät tiivistä keskustelu keskenään – sillä kontaktipintoja on paljon.

Eri koulutusmuotojen vertailua hankaloittaa se, että osa etenkin täydennyskoulutuksesta on kurssimuotoista ja raportoidaan lähinnä kontaktiopetuksen teemojen ja opettajien kautta. Tämä ei anna kuvaa opiskelijan tavoiteosaamisesta eikä sen saavuttamisesta. Kuitenkin saavutettu osaaminen on etenkin tutkintoon johtavan koulutuskentän kannalta ydin. Yhteistyö sekä erilaisten täydennyskoulutusopintojen sisällyttäminen osaksi tutkintoon johtavaa koulutusta vaikeutuu tavoiteosaamisen jäädessä määrittelemättömäksi ja sen saavuttamisen arvioimattomaksi.

Kulttuurin tuotanto ja hallinto on toimintasektorina voimakkaasti integroitunut muihin kulttuurialoihin sekä toisille toimialoille. Koska työelämä ei noudata sektorirajoja, tulisi myös oppilaitosympäristössä löytää monialaisia kontaktipintoja ja tuoda ne osaksi opiskelijan arkea. Esimerkiksi matkailualan, mediatuotannon sekä sosiaali- ja terveysalan kanssa on tehty kiinnostavia projekteja, joiden toivoisi vakiintuvan osaksi peruskoulutusta. Toisaalta oppilaitoksilla on vastuu opiskelijoidensa työllisyydestä – on löydettävä tasapaino siitä, kuinka laajaa työllisyyttä eri rajapinnoilla oletetaan syntyvän ja sen jälkeen tarkasteltava, millaisilla osaamisilla kyseisen rajapinnan tuotannollinen toiminta kehittyy parhaiten.

Monien kulttuurin koulutusohjelmien ammattisuuntautuminen on johtanut siihen, että niissä korostetaan koulunomaisen tiedon ja tietämisen rinnalla käytännön toimissa tapahtuvaa harjaantumista. Kulttuurin kentillä tapahtuvia koulutusohjelmien suosimia työssä oppimisen menetelmiä ovat tilaustyöt, projekteihin osallistuminen, osallistuminen tapahtumatuotantoon ja omakohtaisten kulttuurituotantojen organisointi. Duaalimallissa ammattikorkeakoulut toteuttavat lain edellyttämää aluekehittämistehtäväänsä työelämän kanssa tehtävän pedagogisen yhteistyön kautta. Samalla opiskelijat kartuttavat kontaktiverkostoaan, ja useat tutustuvat tuleviin työnantajiinsa sekä yhteistyökumppaneihinsa. Tiiviin työelämäyhteistyön rinnalla on nähty vaaraksi, että käytännön kokemus saadaan yhdistettyä myös käsitteellisempään ajatteluun. Etenkin opiskelijan halutessa maisteriopintoihin yliopistosektorille, käsitteellisen ajattelun tarve on suuri. Teoreettiskäsitteellisen ajattelun puute voi hankaloittaa koulutusmallien välillä liikkumista. Samalla tavoin yliopistopohjalta tulevan henkilön siirtymä ylempään ammattikorkeakoulututkintoon saattaa hidastua, sillä hakijan pätevyysvaatimuksena on alemman tutkinnon jälkeen hankitut kolme vuotta kulttuurituotannon alan työkokemusta.

Puheenvuoro: Tulevaisuuden tuottaja

Tuottaja 2020 hankkeessa on tarkasteltu tuottajuutta ja sen roolia luovan talouden ekosysteemissä laajasta ja kokonaisvaltaisesta näkökulmasta. Tulevaisuusajattelun tuloksena on syntynyt selkeitä kuvia ja polkuja siitä, mihin tuottajuuden tulisi kehittyä vastatakseen tulevaisuuden yritysten ja tuotantoekosysteemien tarpeisiin.

Mitä tuottajuus on ?

Tuottaja on henkilö, joka vastaa tuotantojen ja tapahtumien kokonaisuudesta ja huolehtii hyvin pitkälti myös rahoituksesta. Tuottajalta vaaditaan monialaista osaamista ja toisaalta asiakkaan sekä loppukuluttajan tarpeiden ja vaatimusten tunnistamista ja ymmärtämistä. Kulttuuri- ja luovat alat ovat suuren muutoksen keskellä, jonka seurauksena tuottajien liiketoimintaan, yritysten verkostoihin ja myös kulttuurivientiin liittyvää osaamista täytyy lisätä. Luovaan talouteen liittyvä luovan osaamisen ja sen hyödyntämisen merkitys leviää perinteisiltä kulttuurialoilta yhä laajemmin koko talouden kenttään. Luovaan osaamiseen liittyvä yrittäjyys on suuri haaste niin koulutukselle kuin ammatissa toimiville. Koska tuottajakoulutukset palvelevat laaja-alaista työelämän kenttää, täytyy koulutusta antavien tahojen seurata aikaa ja katsoa tulevaisuuteen, ovatko painopisteet sopivia ja miten tulevaisuuden haasteisiin pitäisi valmentautua.

Suomessa on toistaiseksi vähän etenkin kansainvälisen tason tuottaja- ja manageriosaamista, vaikka eritasoista koulutusta onkin järjestetty jo reilun 20 vuoden ajan. Jatkossa tuottajaosaamista tarvitaan perinteisten tuotantoympäristöjen ohella verkostoissa, joissa luovien alojen yrittäjät ja etenkin ammatinharjoittajat voivat kehittää liiketoimintaansa. Varsinkin mikroyrityksille ja ammatinharjoittajille voi olla tärkeää keskittyä ydintoimintaan, jolloin ne voivat ulkoistaa esimerkiksi osan tuotannon johtoon, rahoitukseen ja verkostojen hallintaan liittyvistä toiminnoista. Kaikissa tuottajan työhön tähtäävissä koulutuksissa tulee ottaa huomioon verkostojen toimintamallien kehittyminen, eri toimialojen voimakas konvergoituminen sekä poikkitieteellisyyden uudet ulottuvuudet.

Tuottaja 2020 –hanke on ollut merkityksellinen tien avaaja kohti tulevaisuutta. Kun isot muutokset tapahtuvat nyt vuosissa eikä enää vuosikymmenissä, on tulevaisuustyön merkitys oleellinen kehityksen mahdollistajana. Haasteeksi jääkin nyt näkemiemme ja tunnistamiemme ilmiöiden vaatimien muutosten siirtäminen tämän päivän toimintaan niin koulutuksessa kuin ammatillisessa kehityksessä.

Petra Tarjanne
Ylitarkastaja (Työ- ja elinkeinoministeriö)
Tuottaja2020 –hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja

2.2 Kulttuurituotannon kehittämistä eurooppalaisessa kontekstissa

Leena Björkqvist & Katri Halonen

Tässä artikkelissa pohditaan kotimaisen kulttuurituotannon alan ammattikoreakouluissa annettavan koulutuksen positiointia eurooppalaiseen kontekstiin sekä tuodaan esille ammattikorkeakoulujen syksyllä 2011 isännöimän ENCATC-vuosikonferenssin huomioita. Vuosikonferenssi "Culture Forecast 2020" kokosi yhteen noin 200 kulttuurituotannon alan eri toimijaryhmiä edustavaa ammattilaista pohtimaan tulevaisuuden haasteita.

Koulutuksen kolmihaarainen eurooppalainen traditio

Arts Management -alueen koulutuksessa on paikannettu kolme keskeistä mallia: brittiläinen, saksalainen ja ranskalainen malli. Etenkin osaamistavoitteissa ja ajattelussa koulutuksen työelämävastaavuudesta on huomattavia eroja.

Brittimalli	Ranskalainen malli	Saksalainen malli
Alankomaat, Skandinavia, UK	Espanja, Italia, Kreikka, Ranska	Itävalta, Sveitsi, Saksa
markkina-arvo, käytännön osaaminen, tavoitteena selkeä työelämävastaavuus	humanistiset arvot, akateemisuus, löyhä suhde koulutuksen ja työelämän välillä	tasapaino humanististen ja akateemisten arvojen välillä, kulttuurihallinto oletettuna työelämäympäristönä keskeinen

Kuvio 5: Arts management -koulutuksen kolme keskeistä mallia Euroopassa. Lähteenä sovellettu Corina Suteau (2006, 150) An other Brick in the Wall. A Critical Review of Cultural Management Education in Europe. Amsterdam: Boekmanstudies.

Suomessa brittiläinen malli näyttää olevan selkeästi yleisin etenkin ammattikorkeakoulujen ja työllisyysvastaavuutta korostavien, usein ESR-rahoitettujen maisteriohjelmien osalta. Ammattikorkeakoulujen kohdalla tämä on erityisen korostunutta, sillä opetus- ja kulttuuriministeriö seuraa aktiivisesti yhteisen palautejärjestelmän avulla valmistuneiden työllistymistä yhtenä tuloskriteerinä. Myös lakisääteisesti ammattikorkeakoulujen tehtäväksi on annettu aluekehitystyö, joka sitoo niiden koulutuksen sekä tutkimus- ja kehittämistyön tiukasti yhteen toiminta-alueen muiden toimijoiden kanssa.

Brittimalli tuntuu olevan dominoiva myös Yhdysvalloissa ja Kanadassa, joissa korostetaan markkinoitumista, kulttuuria kilpailutekijänä sekä kulttuurin välineellistä käyttöä myös taloudellisen hyvinvoinnin edistäjänä.

Eurooppalaisia yhteyksiä käytännössä

Culture Forecast 2020 -konferenssissa tulevaisuutta pohdittiin kolmen eri teeman avulla: kulttuuri ja kaupungit, kulttuurin uudet yleisöt sekä verkostoituminen. Kansainväliset konferenssit seuraavat tavallisesti tuttuja ja turvallisia kaavoja, joissa puhujat ja paneelit vuorottelevat. Keskusteluille ja yhteiselle työskentelyajalle on vaikea saada aikaa, vaikka osallistujien antaman palautteen perusteella keskusteluja ja verkostoitumista arvostetaan paljon. ENCATCissa tämä otettiin huomioon, ja käytettävissä oleva aika jaettiin tasan mielenkiintoisten puhujien, vierailukäyntien sekä keskustelujen kesken.

Erilaiset koulutuskulttuurit kohtasivat tulevaisuuspajassa. Tulevaisuuspajan pedagogiseksi lähtökohdaksi otettiin yhteistoiminnallinen oppiminen. Jokainen osallistuja toi oman tietämyksensä ja osaamisensa ryhmän käyttöön. Osallistujia oli monista eri kulttuureista, ja heidän koulutustaustasta ja ammattiprofiilista olivat keskenään sangen erilaisia. Siksi oli tärkeää luoda työskentelylle luottavainen ja haastava ilmapiiri.

Vaikka kaikki osallistujat työskentelevät tavalla tai toisella kulttuurituotannon alalla, jaettiin heidät vielä oman roolin mukaan suurpiirteisesti tutkijoihin, kulttuurituottajiin, opiskelijoihin ja kouluttajiin. Konferenssin teemat antoivat keskustelulle kontekstin ja oma rooli näkökulman.

Tulevaisuuden tuottaja on avarakatseinen tulkki

Kulttuurituottaja, Cultural manager, on ammattikäsitteenä laaja, mutta kuitenkin niin vakiintunut, että siitä voi käydä kansainvälistä keskustelua. ENCATCissa tulevaisuuden tuottaja nähtiin laaja-alaisena erilaisten yhteisöjen ja verkostojen organisoijana ja mahdollistajana.

Avarakatseisuutta kuvailtiin monimuotoisuuden kunnioittamiseksi sekä avoimuudeksi ihmisiä, kulttuureja ja erilaisia ilmiöitä kohtaan. Avoimuuden saavuttamisen keinoksi mainittiin esimerkiksi oman ajan seuraaminen; on oltava tietoinen siitä, mitä maailmalla tapahtuu.

Välittäjänä toimiminen on tärkeä osa kulttuurituottajan työnkuvaa. Tulevaisuudessa tätä roolia ja sen vaatimuksia kuvailtiin seuraavasti:

- Mahdollistajana toimiminen, fasilitator-roolin korostuminen
- Organisaattori - ihmisten yhdistäminen
- Verkostoissa toimiminen, synergian luominen
- Kyvykkyys toimia tiimeissä erilaisten ihmisten kanssa
- Yleisön vahvemman roolin mahdollistaja - yhteisöllisyyden tukija
- Kulttuurituottaja luo mahdollisuuksia verkostoitua
- Tuottaja verkottuu myös muiden kuin toisten kulttuuritahojen kanssa (mm. terveydenhuolto)

Kuvauksissa korostuu kokonaisvaltainen, koko persoonallaan toimiva tuottaja, joka ei juutu yksittäiseen tehtävään, vaan ottaa vastuun kokonaisista prosesseista. Yksi ryhmä kuvaili tämän tuottajaosaamisen kykynä käyttää erityyppisissä manageerausta vaativissa fasilitointitilanteissa eri näkökulmaa, erilaisia verkostoja, erilaisia työkaluja ja eri kieliä (taidekieli, businesskieli, politiikkakieli, hallintokieli, hankekieli, muiden toimialojen kielet) aina tilanteen mukaan.

Koko persoonallaan työskentelevä tuottaja kuvaa hyvin monia kulttuurituottajia, jotka elävät mukana myös oman alansa sisällön tuottamisessa. Tähän liittyen painotettiin verkostoitumista ja proaktiivista toimintaa: tuottajan tulee tietää, miksi hakea kontakteja, mikä on tavoite ja päämäärä. Samalla korostettiin avoimuutta, sillä sattumanvarainen verkostoituminen voi avata myös suuntia, joita ei ole tullut edes ajatelleeksi.

Avoimuus ja laaja-alaisuus nähtiin myös stressaavana. Oman kulttuuri- ja taidealan tuntemus koettiin tärkeäksi ja sitä kautta pohdittiin myös taiteilijoiden roolia koko tuottamisprosessissa. Nähtiin, kuinka eri alan taiteilijat ovat tulleet koko ajan enemmän ja enemmän tietoisiksi ”manager”- puolesta ja kuinka he myös ovat kykenevämpiä toimimaan omina tuottajinaan.

Tuottajakoulutuksen tulevaisuus

Opiskelusta nostettiin esiin elinikäinen oppiminen. Kulttuurituottajan opiskelukaari on elämänmittainen projekti. 1990-luvun koulutus ei enää 2020-luvulla riitä. 2020-luvun tuottajien koulutuksessa tuotiin esille tasapainon tärkeys: käytännön ja teorian sekä laajan osaamisen ja profiloitumisen on oltava keskenään sopusoinnussa.

Koulutuksen on oltava kiinteästi sidoksissa kentän toimintaan. Tekemällä oppiminen ja projektit koettiin tärkeiksi, mutta niissäkin on tarkkailtava laatua, jotta oppimista todella tapahtuu. Verkostot nähtiin tulevaisuuden oppimispaikkoina, joissa tutkimusta, tekemistä ja oppimista voidaan yhdistää.

Opettajan roolin nähtiin muuttuvan yhä enemmän mentoriksi. Tämän hetken kritiikissä todettiin, että useat alan opettajat eivät riittävästi

huomioi kentällä tapahtuvia muutoksia ja kehitystä. Koulutuksellisiksi menetelmiksi tarjottiin esimerkiksi vertaisoppimista, organisoituja verkostotapaamisia, työssä oppimista ja trendien havainnointia. Yksi ryhmä kaipasi kansainvälisiä oppimisympäristöjä ja opiskelijoiden sekä jo kentällä työskentelevien yhteisiä keskustelumahdollisuuksia.

ENCATC-seminaari vahvisti näkemystä kotimaisesta ammattikorkeakoulutuksesta Brittimallin toteuttajana. Työelämä, sieltä kumpuavat haasteet ja tiivis yhteistyö koulutusorganisaation, opiskelijoiden ja työnantajien välillä nähtiin tärkeäksi. Erilaisista suuntauksista huolimatta on hienoa nähdä, miten kaikkien alan kouluttajien lähtökohdat ovat arvopohjaltaan pitkälti samat. Tuottajan on hallittava prosesseja ja käytettävä energiansa kulttuurin edistämiseen yhteisen hyvinvoinnin lisäämiseksi.

2.3 Tulevaisuusajattelun taito ja asenne osaksi koulutusta. Tuottaja2020 menetelmäarvionti

Laura-Maija Hero

Kiihtyvä muutos on tullut jäädäkseen. Muutos penää uudistumiskykyä. Meiltä vaaditaan kykyä uudistua, mutta meille opetetaan hyvin vähän välineitä siihen. Tulevaisuuteen ajautuminen on normaalia ja hyväksyttävää. Vaikutamme oman kenttämme muutoksiin, ja siksi tarvitsemme taitoja myös muutokseen varautumiseen.

Erityisesti kulttuurialalla tulevaisuusajattelun ei soisi jäävän vain politiikan kabinetteihin tai johdon nikkaroiman strategisen vision juurruttamisen varaan, sillä välittäjäportaalla on mahdollisuus vaikuttaa konkreettisesti toiminnan kannattavuuteen ja kilpailukykyyn sekä kokonaiselämyksen laatuun. Tässä ennakoinnilla tarkoitetaan joitain muuta kuin tulevaisuuden tieteen kaltaista tutkimusta. Tulevaisuus on jo täällä, mutta varsin epätasaisesti jakautuneena.

Käyttäjä- ja ihmislähtöisyys sekä avoin yhteisöllisyys ovat perusta, joihin Tuottaja2020 -ennakointiprosessit nojasivat. Ihmislähtöisyydelle on tunnusomaista, ettei nykyisyys tai tulevaisuus tule koskaan valmiiksi eikä yhtenäistä totuutta edes tavoitella. Joudumme jatkuvasti tarkistamaan kantojamme ja suuntaamme sekä sietämään epävarmuutta. Pyrkimyksenä onkin uudenlaisen arvon tuottaminen ennakointiin osallistuville ja omalle toimintaympäristölle. Ennakointi nähdään osana käytännöllistä kehittämistyötä eikä niinkään toimijoiden normaalielämästä irrallisena projektina. Päämääränä on ennakoinnin demokratisoiminen osaksi jatkuvaa ammattilaisen työtä ja toimintaympäristön kehittämistoimintaa.

Luova tulevaisuusajattelu on kyky tai taito, jota voidaan oppia. On tärkeää ymmärtää luovuuden kiihdyttämisen mahdollisuudet, mutta myös tiedostaa, mikä estää toimimasta luovasti yhdessä ennakoiden omas-

sa työssä. On myös tärkeää kerätä työkalupakkiin erilaisia ketteriä ennakoinnin menetelmiä, jotka auttavat näkemään uusia ratkaisuideoita tulevaisuuden kohtaamiseksi, ja kyseenalaistamaan vanhoja malleja. Tulevaisuusajattelua voi harjoittaa monessa erilaisessa tilanteessa aina tarpeen vaatiessa. Siksi tulevaisuuden työntekijällä on käytännöllistä olla menetelmällisiä taitoja, joita sitten voi käyttää yksin tai oman ryhmän kanssa, kun tulevaisuusajattelua tarvitaan.

Kuulostaa yksinkertaiselta, mutta tulevaisuusajattelu on kuitenkin systemaattista, eivätkä pelkät kikkailumenetelmät riitä verstaskokonaisuuden läpiviemiseen. Mutta tarvittavat metodit opeteltuaan voi kuka tahansa osata niitä luovasti kehittää ja soveltaa erilaisissa yhteyksissä. Tarvitaan siis systemaattista ennakointia, leikillistä luovaa puuhastelua ja kaikkea siltä väliltä.

Tulevaisuusverstas on ongelmanratkaisu- ja ennakointimenetelmä, jossa koko relevantin yhteisön voimin tasavertaisesti työskentelemällä pyritään löytämään ongelmia ja ideoita ja sitten toteuttamaan niitä yhdessä tai omassa toiminnassa erikseen. Tulevaisuusverstaat ovat yrityksissä ja toimialoilla kaikkien toimijoiden mahdollisuus vaikuttaa tulevaisuuteensa. Menetelmässä painotetaan kaikkien osallistumista, ja estetään se, että avainhenkilöt, kuten johtavassa asemassa olevat, tutkijat, mielipidejohtajat, hallitsisivat ajattelua yksin.

Alun perin menetelmä on kehitetty asukastoiminnan, lasten ja nuorten toiminnan sekä viranomaisten ja kansalaisten yhteistoiminnan kehittämiseen. Tulevaisuusverstas asettuukin luontevasti kehittämistyön, johtamistyön (toiminnan tuottamisen, mahdollistamisen ja uudistamisen), tulevaisuuden tutkimisen ja tiedon tuotannon joukkoistamisen risteyskohtaan, jossa esim. sosiaaliset innovaatiot tai uudet kulttuuituotannot voivat syntyä omaan toimintaan tai alojen rajapinnoille. Verstaalla osallistujat oppivat ajatusmalleja, joiden mukaan ongelmista selvitään utopioiden kautta tulevaisuuteen. Niitä analysoidessa kävi ilmi, että tu-

Kuvio 6: Ennakoinnin taito ja asenne. Käyttäjä- ja toimijalähtöinen kehittäminen on noussut vaateeksi myös hyvälle johtamiselle. Kiinnostavaa olisikin nähdä ennakointi vielä kauempana tulevaisuuden tutkimuksen traditiosta ja enemmän hyvän elämän, uuden johtamistaidon, innovaatiotoiminnan, kehittämistyön ja ketterän strategiatyön keskiössä. Tulevaisuuden toimija sitoutuu ja tahtoo työskennellä toisten kanssa. Työn imun takaa osallisuus ja kehittämisorientaatio.

Asioiden eli sisältöjen johtaminen valuu asiantuntijoille, niille, jotka oikeasti tietävät ja osaavat sisältöjä muuttaa ja kehittää. Ei-hierarkkinen avoimuus jakaa kokonaisvastuun muillekin kuin esimiehille tai johdolle. Sisältöjä ja prosesseja kehitetään ”alhaalta” käsin, jolloin esimiehen vastuulla on lähinnä kehittämistyön mahdollistaminen. Taitoa etsittäessä on tärkeintä valtuutus; ennakoinnin mandaatin luovuttaminen toimijoille eli sisältöosaajille.

levaisuusajattelun käynnistyminen vaati mm. monipuolisia impulsseja ja henkilökohtaistamista. Tuottaja2020 -hankkeessa järjestettiin eripituisia tulevaisuusverstaita lukuvuonna 2010–2011 noin 30 kappaletta. Verstaita järjestivät Tuottaja2020 -hankkeen tutkijat, jotka toimivat kulttuurituotannon lehtoreina tai yliopettajina ammattikorkeakouluissa. Verstaisiin osallistui suuri määrä poliittisia päättäjiä, ammatissa toimivia kulttuurituottajia, opettajia, alan tutkijoita, aikuisopiskelijoita, nuorisoopiskelijoita sekä muita kulttuurituotannon alan sidosryhmiä.

Tuottaja2020 menetelmäarviointi

Verstaita toteutettiin monella erilaisella menetelmällä, ja ne kestivät muutamasta tunnista kahteen päivään. Menetelmät suunniteltiin hankkeen tutkijaklubissa, johon osallistuivat aktiivisesti ja säännöllisesti hankkeen tutkijat sekä vierailijoita. Tutkijaklubi suunnitteli tulevaisuusverstaat avoimena yhteistoimintana, mutta jokaiselle ohjaaja-tutkijalle jäi myös omaa sovellusvaraa. Viime kädessä jokainen verstas toteutettiin osallistujajoukolle räätälöitynä.

Yhteisesti suunnitellut pajamuodot olivat signaalipaja, tarinapaja sekä digitarinapaja. Näiden lisäksi ja näihin integroiden käytettiin muita jo olemassa olevia tulevaisuusverstasmenetelmiä ja ryhmätyömenetelmiä: tulevaisuustaulukkoa, tulevaisuuspyörää, tulevaisuuden muistelua, muovailuvahassa tulevaisuus -metodia, idearihen erilaisia muotoja, aaltomenetelmää (nousevat ja laskevat trendit), world café -menetelmän sovelluksia, liidokkeja, elokuvasynopsista jne. Kaikkien pajojen yhteisinä tavoitteina olivat tulevaisuuskuvat ja niistä johdetut skenaariot sellaisina kuin ne osallistuvien alan toimijoiden mielestä voisivat näyttäytyä.

Menetelmien soveltamisessa tarvitaan tulevaisuusajattelun systemaattisuuden ymmärtämistä, sillä ilman kokonaiskuvaa tulevaisuusverstaan vaiheista on mahdotonta päästä puuhastelua pitemmälle. Eipä sillä – puuhastelu ja leikkikin ovat tärkeitä tulevaisuuteen tunkeuduttaessa:

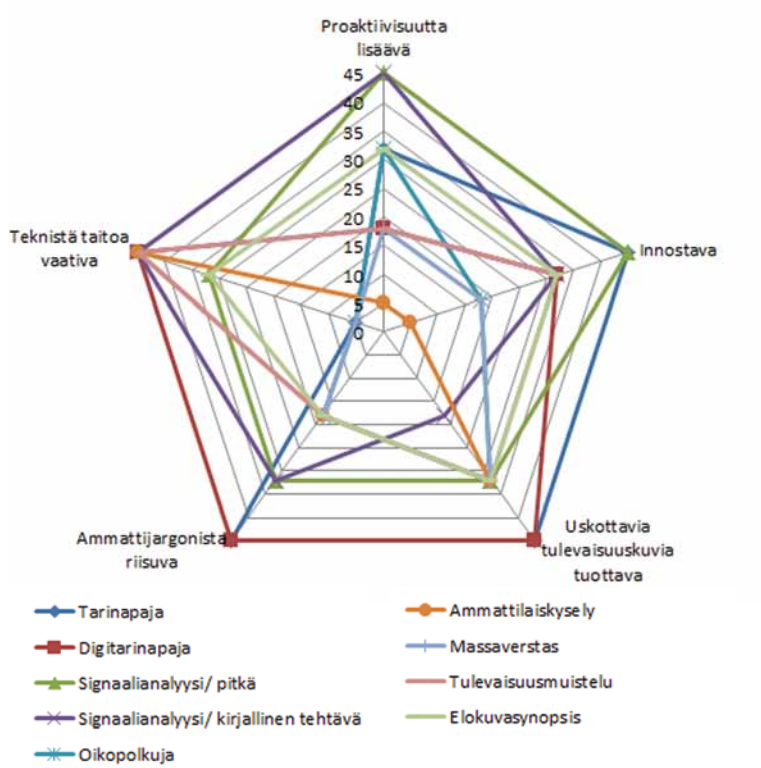

Kuvio 7: Ennakointimenetelmien arviointi. Kuinka hyvin menetelmän oletetaan lisäävän proaktiivisuutta verstaaseen osallistuneiden toiminnassa? Kuinka hyvin menetelmä innosti tulevaisuusajatteluun? Kuinka uskottavia tulevaisuuskuvia menetelmä tuotti? Kuinka hyvin menetelmä riisui ammattijargon-puheesta? Kuinka paljon teknistä taitoa menetelmä vaati? (Hero 2012)

yksin emme kuitenkaan sinne pääse. Väliaikaistenkin ryhmien dynamiikka vaikuttaa ajattelun onnistumiseen, ja leikillä ja huumorilla voidaan päästä pitkällekin. Puuhastelulla ja leikillä voidaan hienosti sparrata tiimejä törmäämään ja integroitumaan ja tahtomaan tulevaisuusajattelua enemmän. Realismivaiheita kannattaakin usein siirtää tuonnemmaksi, mutta hallitusti.

Pitkillä signaalien keräämiseen perustuvilla tulevaisuusajatteluprosesseilla voi olla eniten mahdollisuuksia lisätä osallistujien omia ennakointivalmiuksia ja proaktiivisuutta omassa toiminnassa pysyvästi. Lisäksi muut pitkät verstasmuodot, kuten tarina- ja digitarinapajat, voivat lisätä ennakoivaa otetta verstaan jälkeenkin. Toisaalta on todettava, että monet verstaita ohjanneet eivät olleet tietoisesti asettaneet verstaiden tavoitteeksi proaktiivisuuden lisääntymistä osallistujien myöhemmässä toiminnassa, eivätkä siksi täysin ymmärtäneet kysymystä.

Innostavimmiksi verstasmuodoiksi ohjaajat kokivat luovat tarinapajat sekä pidemmät signaalien keräämiseen ja yhteiseen analysointiin perustuvat työmuodot. Tarinapajoissa heittäytyminen oli olennaista, eli työmuoto vaatii ohjaajalta pedagogisessa mielessä paljon. Ohjaajan on pystyttävä luomaan luottamuksellinen ja innostava ilmapiiri ennen kuin heittäytyminen voi turvallisesti tapahtua. Omien kokemusteni mukaan heittäytyminen oli helpointa niille, jotka eivät normaalityössään pääse ”leikittelemään” ja vapautumaan työn virallisuudesta tai formaalista, muiden asettamien struktuurien mukaan toimimisesta.

Omien ennakko-oletusteni mukaan (vrt. Hero 2011) ammattijargonista riisuutuminen on erittäin olennaista tulevaisuusajattelun käynnistymiselle ja verstasprosessien onnistumiselle. Usein heikosti suunnitellut, eisystemaattiset tulevaisuustyöpajat ovat tarjonneet keskustelufoorumin, joissa toistellaan niitä fraaseja, joita olemme virkamme puolesta tai aikamme tietokirjallisuuden luettuamme tottuneet toistamaan. Ajassamme toimii myös aina ”tärkeitä ajattelijoita”, joiden vanavedessä haluamme kulkea, ja joiden sanomisiin haluamme yhtyä.

Jotta tulevaisuusajattelu voi käynnistyä, on tämän historiallisen hetken mantrasta voitava vapautua. On voitava irrottautua niistä pidäkkeistä, jotka estävät minua henkilönä astumasta oman laatikkoni ulkopuolelle. Parhaiten tähän tarjoaa foorumin pitkä digitarinapajaprosessi sekä muut narratiiviset prosessit, kuten elokuvasynopsis ja tarinapaja (esim. toisen housuissa -paja). Pitkissä prosesseissa ehtii osallistujien välille muodostua luottamus ja vetäjän hierarkkinen johtaja-asema asettuu taka-alalle.

Verratuista menetelmistä ainoastaan ammattilaiskysely näyttäisi menetelmänä olevan heikosti innostava ja vähän proaktiivisuutta lisäävä, mutta toisaalta myös laatijaltaan ja analysoijaltaan teknistä taitoa vaativa. Tulevaisuusväittämät eivät erityisesti innostaneet visiointiin, ja

hankkeessa järjestettiinkin kyselyyn vastanneille jälkeenpäin vielä tulevaisuusverstas. Vaikka digitarinapaja on teknistä taitoa vaativa, näyttäisi siltä, että vaiva tulee palkituksi.

Menetelmiä on vaikea vertailla keskenään niiden erilaisten tavoitteiden ja työmuotojen vuoksi, mutta on kuitenkin ollut mielekästä suhteuttaa niitä toisiinsa. Luovilla ja pitkillä verstasmuodoilla näyttäisi vertailussa olevan eniten hyötynäkökulmia. Innostuminen yhteistoimintaan on tulevaisuusverstaiden onnistumisen ja myös vaikuttavuuden kannalta olennaista. Jos tulevaisuusajattelu ei käynnisty, tulevaisuuskuvat jäävät nykyisyyden kritiikin asteelle eikä näkemyksellisyys käynnisty.

Uskottavien tulevaisuuskuvien tuottaminen ei sinänsä ole ennakoinnin onnistumisen kriteeri, sillä tulevaisuuskuvilla on arvoa niin utopioina, dystopioina, pelottavina, mahdollisina, vältettävinä jne. tulevaisuuskuvina. Oman toiminnan mahdollisuuksien tunnistaminen on usein vaikeaa, ja sitä on tarpeen harjoitella. Luova ajattelu on kaikkien etuoikeus, mutta vain harvat saavat siihen tilaisuuden tai löytävät sille aikaa. Ideointi ryhmässä ja ihmisten erilaisuuden hyödyntäminen auttavat usein näkemään paremmin omiakin mahdollisuuksia, ja tulevaisuuden osallistamalla parantaminen voisi olla aktiivista toimintaa.

Tulevaisuuden mahdollisuutemme lisääntyvät, jos pystymme tänään löytämään laajemman tai laadukkaamman valikoiman toivottavia tulevaisuuskuvia. Siksi on hyödyllistä avata luovuusestoja tulevaisuuden ennakointiin perinteisesti kuulumattomillakin menetelmillä, joilla oman ajattelun kapea-alaisuus tulee läpinäkyväksi. Vasta osallistujan oma oivallus ”miksen minä tuota ajatellut” saa aikaan ymmärryksen ja halun oman ajattelutavan laajentamiseen ja tulevaisuuden mahdollisuuksien näkemiseen monipuolisemmin. Pidäkkeistä vapautuminen – vaikka väkisin – siis kannattaa. Näistä syistä vapaan tulevaisuusideoinnin eli ns. divergentin vaiheen ja tulevaisuusideoiden arvioinnin eli konvergentin vaiheen selkeä erottaminen toisistaan on tulevaisuusajatteluprosessien luovien vaiheiden aikana ehdottoman tärkeää. Muuten niistä saatava hyöty valuu hukkaan.

Proaktiivinen, ennakoiva ja aikaansa seuraava työntekijä

Nuorten aikuisten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tulevaisuusajattelua olisi hyvä juurruttaa oppilaitoksiin. Henkilökohtaisen vastuun ottaminen omasta toivottavasta tulevaisuudesta on yhteiskunnallinen menestystekijä, mutta ensin pitäisi ymmärtää, miten. Menetelmällinen osaaminen ei voi koostua pelkästä läjästä hyviä niksejä tai kikkoja, vaan tulevaisuusajattelua pitäisi integroida osaksi sisältöjä ja pedagogisia polkuja.

Proaktiivisuustason nostamiseksi korkeakouluopiskelijoilla olisi hyödyllistä kehittää lisää tulevaisuusajatteluun sparraavia menetelmiä (yhteisöllisiä ja virtuaalisia) ja juurruttaa niitä osaksi korkeakoulujen opetusta, aluksi pilotoimalla ja kokeilemalla ja mittaamalla tuloksia. Olisi hyvä myös jatkokouluttaa korkeakouluopettajia, kulttuurituottajia ja tutoreita tulevaisuusajattelun kiihdyttämisen fasilitaattoreiksi, jotta tulevaisuusorientaatio juurtuisi nopeammin. Olisi myös hyödyllistä etsiä korkeakouluille systemaattista tapaa saada tulevaisuuden kuluttajaa/yleisöä koskevaa tietoa koko ajan sisään korkeakouluun. Tällä tavoitellaan jatkuvaa uudistumiskykyä opettajille sekä impulssivirtaa opiskelijoille. Kun tulevaisuusajattelusta tulee luonteva osa ammatti-identiteettiä, tuottaja osaa ennakoida oman toimialansa toivottuihin tulevaisuuksiin johtavia polkuja.

Tuottaja2020 -hankkeen tulokset osoittavat, että kulttuurituottajilla on hyvät valmiudet ja taidot tulevaisuuspajojen vetämiseen. Tuottajilla on fasilitointiosaamista, kulttuurin ja taiteen sisältötietoutta ja kokemusta, asiakasta koskevaa kuluttajatietoutta ja talousosaamista. Osaamista tulisi kehittää edelleen kulttuurituottajan tutkintoon johtavissa koulutuksissa. Tuottajakoulutuksen tulevaisuusajattelun kehittämiseksi Tuottaja2020 -hanke esittää useita käytännön toimenpiteitä. Niitä ovat mm. tulevaisuusajatteluun sparraavien yhteisöllisten ja virtuaalisten menetelmien kehittäminen, opettajien ja tutoreiden tulevaisuusajattelun kiihdyttäminen sekä tulevaisuusorientaation integroiminen osaksi opetussuunnitelmia.

Kulttuurituottajan rooli on keskeinen tulevaisuusajattelun juurruttamisessa kulttuurin kentälle. Tuottaja voi olla innostaja, joka herättelee muut tulevaisuusajatteluun. Muiden motivointi ja auttaminen parhaaseen mahdolliseen suoritukseen on muutenkin kulttuurituottajan toimenkuvan keskeinen piirre.

Kulttuurituottajan osaamistarpeita ennakoidessa Tuottaja2020 -hankkeen yhtenä tuloksena todetaan, että tulevaisuusajattelua olisi systemaattisesti juurrutettava korkeakouluihin ja kuluttajaa koskevaa ennakointitietoa tulisi imeä systemaattisemmin korkeakouluihin opettajien uudistumiskyvyn takaamiseksi sekä opiskelijan tulevaisuusajattelun alustamiseksi. Menetelmäarvioinnin pohjalta voidaan lisäksi todeta, että ilman työkaluja eivät käytännön toimijat eli ammattilaiset pysty integroimaan proaktiivista ennakointityötä osaksi projektitodellisuuttaan. Kehittämistyölle ja toiminnan suuntaamiselle jää vain vähän tilaisuuksia, ja vähätkin tilaisuudet voivat jäädä käyttämättä, jos ennakoinnin käytännönläheistä menetelmäosaamista ei ole ollenkaan.

Menetelmäosaaminenkaan ei voi perustua menetelmiä koskevien faktojen opetteluun, vaan soveltamisosaamiseen ja kokeilemiseen käytännössä. Proaktiivinen, ennakoiva ja aikaansa seuraava työntekijä on edelleen haluttava 30 vuoden työuran jälkeen, vaikka faktat sisällöistä olisivatkin unohtuneet tai muuttuneet jo kauan sitten. Ennakoinnilla voidaan työelämässä päästä parhaimmassa tapauksessa toimimaan samaan suuntaan tuoreiden, vaihtoehtoisten toimintatapojen ja ideoiden innostavassa ilmapiirissä, jossa näemme itsemme toimimassa isommassa tai vaihtoehtoisissa konteksteissa. Ennakoinnin integroituessa osaksi normaalia työtä voi toiminnan urautumista välttää, työtyytyväisyyttä ja jaettua vastuuta lisätä. Sitoutumalla työnantajansa tulevaisuuden suunnitteluun tai toimialan tulevaisuuden ennakointiin, voivat toimijat paremmin sitoutua työskentelemään tehokkaammin kohti jaettua toivottavaa tulevaisuutta ja välttämään toimimasta kohti ei-toivottua tai uhkaavaksi koettua tulevaisuutta.

Laura-Maija Heron kirjoittamat teokset **Kulttuuri kipinöi. Tulevaisuusajattelun pedagogiset haasteet.** (Hero 2011) sekä Kulttuuri kokeilee. Ennakointimenetelmien arviointi. (Hero 2012) ovat ladattavissa Tuottaja2020 -hankkeen verkkosivuilla www. tuottaja2020.metropolia.fi -> julkaisut.

2.4 Kolme henkilöä juurruttaa tulevaisuusajattelua

Juha Iso-Aho, Tomas Träskman & Pekka Uotila

Joulukuu 2011. Sataa vuorotellen räntää ja vettä. Kolme kulttuurituotannon kouluttajaa, Juha Imatralla, Tomas Helsingissä ja Pekka Mikkelissä, keskustelevat sähköpostin välityksellä. He ovat kohdanneet Tuottaja2020 -hankkeen tutkijaklubissa. Nyt heillä on yhteinen tehtävä.

I KOHTAUS: LINJAUS

Juha:
Jos jokin on Tuottaja2020 -hankkeen aikana käynyt minulle selväksi, niin se on tulevaisuusajattelun välttämättömyys. Eikä vähiten kulttuurituotannon alalla, joka monessa mielessä on juuri se toimiala, joka eniten synnyttää uusia kuluttamisen ja käyttäytymisen tapoja. Teknologiset keksinnöt ehkä mahdollistavat uudenlaisia asioita, mutta sisältöjen kautta sovellukset leviävät ja muuttuvat arkisiksi käytännöiksi.

Toinen asia, minkä olen tajunnut, on se, että tulevaisuuden miettimisen hyödyllisyys ja hauskuus on siinä, että vääriksikin mahdollisesti osoittautuvat ennakoinnit ovat tarpeellisia. Se, että tulevaisuus näyttäytyy erilaisten mahdollisten – vaihtoehtoisten tai ristiriitaisuudestaan huolimatta yhtä aikaa toteutuvien – skenaarioiden näyttämönä, vapauttaa ajatuksia nykyhetken kahleista.

Kulttuurituotannon opiskelija, varsinkin nuori, on ymmärrettävästi kiinni tässä päivässä ja heti valmistumisen jälkeen koittavassa tulevaisuudessa, mutta toisaalta hän on juuri tulevaisuutemme tekijä. Kyllä tulevaisuusajattelun pitäisi siis olla koulutuksessa mukana.

Pekka:
Tulevaisuusajattelua on tosiaan vaikea välttää. Sitähän me teemme koko ajan muutenkin. Kouluttaminen on lähtökohtaisesti tulevaisuutta varten tehtävää työtä. Siihen nähden on oikeastaan aika kummallista, että käytän työssäni melko vähän aikaa sen pohtimiseen, millaisen tulevaisuuden haluamme, millainen tulevaisuus saattaa olla ja mihin nykyhetken valintamme saattavat johtaa. Pelkään pahoin, että olen kiinnittynyt lujasti ajatukseen siitä, että voin uskottavasti auttaa oppimaan vain sellaisia asioita, jotka on jo tehty ja joista on saatavilla havaittavia jälkiä.

On helpompaa viipyä mennessä, jo tapahtuneissa asioissa, koska niistä voi rakentaa tosiasialta vaikuttavia tapahtumien kulkuja. Tulevaisuus on arveluttavaa, koska tuloksista ei ole tietoa, ja tulevaisuuteen vaikuttavat niin paljon juuri nyt tehtävät valinnat. Minun on ainakin helpompi ja mukavampi aloittaa jo tunnetuista seuraamuksista ja sitten pohtia niihin johtaneita syitä. Menneisyyden maailmaa voi ajatella nykyhetkessä etääntyneenä, tyynenä ja viisaana. Nyt nähtävät menneisyyden asiat ovat tosia ja niihin johtaneita tapahtumia voi arvioida objektiivisesti.

Tulevaisuusajattelu pakottaa perustelemaan tämän hetken valintoja ja niiden vaikutuksia. Siksi tulevaisuusajattelu on niin suttuista, tungettelevaa, henkilökohtaista, hankalaa, vaativaa ja kiusallista. Siinä joutuu paljastamaan omien valintojensa perusteet ja ottamaan sen riskin, että onkin väärässä. Tämä väärässä olemisen mahdollisuus ei ehkä ole vieläkään oikein helposti otettavissa osaksi oppimista, urakehitystä, henkilökohtaista kasvutarinaa tai opetussuunnitelmaa. Tulevaisuusajattelu on epämukavaa, mutta siksi sen pitääkin olla osa oppimista, urakehitystä ja henkilökohtaista kasvutarinaa. Varsinkin kulttuurituottajilla.

Tomas:
Pekka, ihmisen on aina nöyrryttävä näköalojensa rajallisuuteen, vaikka elämän suuri seikkailu onkin vierailla mahdollisimman monissa kon-

teksteissa ja sitä kautta vähitellen oppia jotakin ulkopuolisesta todellisuudesta!

Pekka:
Se kyllä pitää paikkansa. Näköalat ovat aina rajallisia. Toisaalta tulevaisuustyöskentely on juuri käytännöllinen tapa johdattaa opiskelijoita (ja opettajia) joutumaan oudolle maaperälle. Sieltä katseltuna ulkoinenkin todellisuus näyttää hieman tuoreemmalta – ehkä.

Tomas:
Kirjoitat, että voit itse opettajana "uskottavasti auttaa oppimaan vain sellaisia asioita, jotka on jo tehty ja niistä on saatavilla havaittavia jälkiä". Tätä voisi katsoa kontekstin näkökulmasta. Tuottaja2020 -hankkeessa tulevaisuutta tarkastellaan saavutuksena. Eli tulevaisuus on saavutus eikä kohtalo. Yksilö on osa kontekstiaan. Samalla tavalla yksilö on osa tulevaisuutta.

Tilanne muistuttaa Stanislaw Jerzy Lecin kuvaamaa tilannetta: "No niin, nyt olet saanut pääsi seinän läpi. Miltä näyttää naapurisellissä?" On liian optimistista ajatella, että ihminen voisi ajatella kokonaan "out of the box". Minä sijaitsee kontekstissaan, kirjoittaa filosofi ja valtiotieteiden tohtori Maija-Riitta Ollila kirjassa "Johtajan parempi elämä", josta myös tuo Lec'in sitaatti löytyi. Tuottaja2020 -hankkeessa on minun mielestäni käynyt selväksi, että kontekstiin kuuluu myös tulevaisuus.

Pekka:
Sellivertaus on mainio! Tulevaisuus on koko ajan läsnä tässä ja nyt. Tosiaan, tulevaisuus ei ole kohtalo, vaan saavutus, jotakin tehtyä ja valittua.

Tomas:
Ei kannata halveksia pienten alkujen päivää. Flashmobit, design-aktivistit, kulttuurijammailu, FabLabit jne. ovat yhteisiä kekoja, joissa muutos kumuloituu. Joskus keko on iso, joskus pieni. Joskus tapahtuma kestää

10 minuuttia, mutta samalla tuhannet ihmiset ovat saaneet noiden minuuttien aikana näkemyksen uudesta tavasta elää. "Niin näkymätön kuin ikuisuus onkin, me katselemme sitä", tuumaa ovenvartija Renée Michel kirjassa Siilin Eleganssi. Sama pätee tulevaisuuteen, me katselemme sitä. Emme toki havaitse sitä suoralta kädeltä, ja muun muassa siksi niin harvat ovat suostuneet pitämään tulevaisuusajattelua todellisena.

Juha:
Katsominen on pohjimmiltaan kysymistä. Mitä näkyy? Miksi tuo on noin? Mitä on tuon takana? Entä jos se mitä näkyy nyt, näyttäisikin toiselta? Entä jos katson toisesta suunnasta? Tai jos voisin katsoa tätä hetkeä tulevaisuuden suunnasta? Kysyminen kannattaa aina.

Tomas:
Tulevaisuusajattelussa on se ongelma, että toiminnan todellinen kuva monimutkaistuu. Toiminta on verkostomaista. Kulttuurituottajan on on-

nistuttava yhä laajenevan tapahtuman tai projektin ulkoisten sidosryhmien hallinnassa. Ydinkysymys on, kuinka saada ihmiset innostumaan ja antamaan aikaansa ja ajatuksiaan ja kuinka pitää heidät innostuneina. Olennaista on nimenomaan yhdessä tekeminen. Tulevaisuusajattelussa neuvotellaan myös olemattoman neuvottelijoiden joukon eli tulevien sukupolvien kanssa. Tulevaisuusajattelussa on siis ihannetapauksessa mahdollista lisätä ymmärrystä toimialan tulevaisuudesta ja suunnata omaa toimintaa riskittömämmäksi tai innovatiivisemmaksi. Ei voida tyytyä siihen, että vain toiminnan tarkoitus kuuluu vastuun piiriin. Toisaalta vuorovaikutukseen perustuvassa toiminnassa, verkostossa, jonkun ikävän yhtä ainoaa aiheuttajaa on vaikea nimittää. Tuottajan pitäisi osata määritellä sopiva vastuun ala, mutta miten tämä onnistuu, kun eri sidosryhmien ilmaisemat tarpeet ovat käytännössä rajattomat ja usein keskenään ristiriitaiset?

Juha:
Oikeassa olet, Tomas. Tässä on tuottajalle haastetta kerrakseen. Mutta tuottaja onkin yhdeltä osaltaan välittäjäammatti. Näin väitän tietoisena siitä, että joidenkin mielestä tuottaja on vain taiteilijan vision taloudellis-tekninen toimeenpanija ja mahdollistaja. Tarkoitan tässä välittämisellä jotain monisyisempää ja kokonaisvaltaisempaa kuin kiinteistönvälittämisen kaltainen artistin tekemän tuotteen markkinointi ja myynti. Tuottaja rakentaa ymmärryksellään, toiminnallaan ja verkostojensa kautta toimintaympäristöä, jossa kulttuurin elämä ja kehittyminen mahdollistuu. Niinpä tuottajan rooliin kuuluu olla myös välittäjä tämän hetken ja tulevaisuuden välillä.

II KOHTAUS: JÄNNITE

Pekka:
Minulle Tuottaja -2020 hankkeen aikaiset keskustelut näyttivät monia ristiriitoja, joita en ole omassa arjessani kovin paljon miettinyt. Yksi on tietenkin äsken keskusteltu menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jännite. Monet viime vuosikymmeninä vakiintuneet tottumukset ovat ehkä sellaisia asioita, joita on opittava kyseenalaistamaan. Esimerkiksi vapaa-aikaan liittyvä konsumerismi ei ehkä voi toimia kovin pitkää aikaa, ja kulttuurituottajien on otettava siihenkin kantaa. Kulttuuri synnyttää uusia kuluttamisen muotoja, kuten Juha alkupuheenvuorossaan totesi.

Toinen jännite liittyy siihen, mikä oikeastaan on kulttuurituotannon asema taloudessa. Liian helposti tulee ajateltua kulttuuria tärkeänä, välttämättömänä, mutta kuitenkin erillisenä yhteiskunnan ja talouden osana. Entä jos kulttuurin tuottaminen olisikin kaiken keskellä? Se joka vie? Mikä olisi sellainen talousteoria, jonka keskellä olisi kulttuuri, jossa kuluttaminen ei ole kaiken lähtökohta?

Kolmas jännite liittyy koulutuksen ja muun toimeliaisuuden väliseen ristiriitaan. Usein kuulee puhuttavan ammattikorkeakouluissa "työelämästä" ikään kuin kolmantena ulottuvuutena, johon oppilaitos ei kuulu. Eivätkö koulutusinstituutiot olekaan osa työelämän uudistumista ja sen myötä osa koko yhteiskunnan tuotantoa ja työelämää? Eikö uusien näkökulmien etsiminen, määrätietoinen ponnistelu, perinteen tunteminen, kyseenalaistaminen ja uusien toimintatapojen kehittely olekaan työtä? Toisaalta koulujen muuttuminen "tuotannollisiksi" ja työpaikkojen muuttuminen "oppimisympäristöiksi" muodostaa jännitteen, joka voi purkautua monella tavalla.

Juha:
Neljänneksi jännitteiseksi alueeksi voisi listata vielä tutkimuksen. Mitä sanalla ymmärretään? Voiko ammattikorkeakouluissa tehdä tutkimusta vai kuuluuko se vain yliopistojen rooteliin? Mehän olemme Tuottaja2020 -hankkeessa tietoisesti vältelleet tulevaisuudentutkimus-käsitettä, enkä sitä ole kyllä hirveästi kaivannutkaan. Tulevaisuusajattelu riittää minulle tässä yhteydessä ihan hyvin. Mutta yleisemmällä tasolla: voisivatko uusien näkökulmien etsiminen, uusien toimintatapojen esittely ja muut Pekan mainitsemat asiat olla tutkimusta - tai tutkimista? TKI-toiminta on kuitenkin meidän lakisääteinen tehtävämme, ja sen lyhenne kätkee

taaksensa niin tutkimuksen, kehittämisen kuin innovaatiotkin. Olemmeko kuitenkin liian häveliäitä? Voisimmehan määritellä itse tutkimuksen käsitteen sellaisena kuin se amk-kentässä voisi parhaimmillaan toteutua.

Pekka:
Juhan erottelu "tutkimuksen" ja "tutkimisen" välillä on oivaltava. Minustakin rajanveto ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tekemän TKI-työn välillä on jännitteinen. Tämä näkyy myös käytännön tulevaisuusajattelussa. Omissa tulevaisuustyöpajoissani en ole löytänyt tulosten analyysiin ja tulkintaan sopivaa toimintatapaa. Ehkä tämäntyyppisten aineistojen ja aktiviteettien käsittelylle pitäisi olla oma tilansa ja omat käytäntönsä, jotka eivät liian jäykästi nojaisi perinteiseen tutkimukseen, mutta olisivat kuitenkin systemaattisia ja nopeasti sovellettavia. Siis kyllä, Juha, minusta tulevaisuusajattelun juurruttaminen liittyy myös ammattikorkeakoulun TKI-tehtävän määrittelyyn – ja erityisesti juuri ammattikorkeakoulujen omasta näkökulmasta.

Tomas:
Jännitteinen on myös tulevaisuusajattelun menetelmien hallinta ja vieminen käytäntöön. Olen itse juurruttanut tulevaisuusajatteluun sparraavia menetelmiä osaksi opetusta. Joillakin opintojaksoilla tulokset ovat hyviä, toisilla taas eivät. Vaikka opiskelijoilla oli jo käytännön kokemuksia tulevaisuusverstaista ja tulevaisuusajattelusta, askel tulevaisuusajattelun hallintaan ja suunniteluun oli pitkä. Tässä on koulutusohjelmille ja opiskelijoille haastetta: tulevaisuusajattelun fasilitoiminen voisi olla osana tuottajan viestintä- ja vuorovaikutusosaamiskompetenssia. Tulevaisuusajattelussa syntyy helposti mielikuva, että kun on kysymys prosessista, jossa mielikuvitus, luovuus ja ideointikyky ovat keskeisiä, niin tulevaisuuteen mennään "surffaillen." Ja sehän on tyylikästä! Sen oppimiseen pitäisi varata paljon aikaa.

Pekka:
Minulla on, Tomas, samankaltaisia kokemuksia. Minusta opiskelijat kyllä pystyvät ideoimaan ja usein myös eläytymään tulevaisuusajattelun vaatimaan tilanteeseen ja rooliin, mutta tulevaisuustyöpajojen tulosten hyödyntäminen, soveltaminen ja muuttaminen konkreettisiksi toimenpiteiksi ei oikein – ainakaan minulta – ole sujunut. Tuskinpa tulevaisuusajattelua voi juurruttaa ilman, että sille varataan tulevissa opetussuunnitelmissa huomattavasti enemmän aikaa.

Juha:
Olisi hienoa, jos vaikkapa TKI-toiminnan kautta opiskelijoiden tulevaisuuspajoissa syntyneitä visioita voitaisiin ruveta saman tien toteuttamaan. Esimerkiksi yhteistyössä yritysten ja toisten koulutusohjelmien kanssa. Tehtäisiin prototyyppejä ja pilotteja, viskattaisiin uudelleen muotoiltu surffilauta veteen ja katsottaisiin, mihin se ui, ja jos se uppoaa, katsottaisiin mitä löytyy pohjalta laudan vierestä. Sellaista kepeyttä kaipaisin, ettei aina tarvitsisi onnistua, vaan voitaisiin rauhassa epäonnistua mielenkiintoisesti. Nythän TKI-toiminta on paljolti sen näyttämistä, että kyllä ammattikorkeakouluissakin osataan. Ei siinä sinänsä mitään pahaa ole, mutta liikaa ei pitäisi joutua pelaamaan varman päälle. Paljon puhuttu soveltava tutkimus voisi olla pikemminkin soveltamalla tutkimista kuin jo tutkitun soveltamista. Silloin voisimme löytää myös sellaista mitä emme osanneet etsiä. Vaikkapa kurkistusaukon tulevaisuuteen.

III KOHTAUS: TOIMENPITEET

Juha:
Sijoittaisin tulevaisuusorientaatiota kulttuurituotannon opetussuunnitelmissa ainakin kolmeen kohtaan. Ensiksi, kun uusi opiskelija tulee sisään, olisi häneltä hyvä onkia hänen havaitsemiaan heikkoja signaaleja. Sellaisia, jotka eivät vielä ole kulttuurituotannon opintojen muovaamia. Tässä vaiheessa ei minusta ole vielä tarpeen yrittää vyöryttää mitään laajempaa ennakointimenetelmien arsenaalia, vaan muistutetaan vain hienovaraisesti siitä, että tulevaisuutta varten tässä opiskellaan. Toiseksi, tulevaisuudentutkimuksen metodeja pitäisi avata opinnäyteopintojen menetelmäjakson yhteydessä. Kolmanneksi, ainakin Humakissa koko

opintojen ajan jatkuvan portfolio-prosessin sisälle pitäisi rakentaa tulevaisuusorientaatio vaikkapa erilaisten työpajojen muodossa. Erityisesti päättöportfolion tulisi sisältää opiskelijan ajatuksia siitä, minkälaiseen maailmaan hän on valmistumassa, ja mitä on odotettavissa kymmenen tai kahdenkymmenen vuoden kuluttua valmistumisesta.

Pekka:
Näihin kolmeen opetussuunnitelmaa koskevaan kohtaan lisään vielä tulevaisuustyöskentelyn osana TKI-toimintaa. Uskon, että tulevaisuuden kulttuurituottajilla on paljon annettavan monien eri toimialojen kehittämisprosesseissa. Mielikuvitus, ideointi, eläytyminen ja luovien prosessien järjestelmällinen hyödyntäminen ovat kulttuurituottajan osaamista. Tuohon osaamiseen liittyvät menetelmät ja käytännöt kytkeytyvät hyvin Juhan mainitsemalla tavalla opetussuunnitelmiin, mutta myös moniin työelämäprojekteihin ja monialaisiin kehittämisympäristöihin. Tätä osaamista ja näitä käytäntöjä hyödynnetään varmasti kehittämistyössä, jossa kulttuurituottajat ja kulttuurituottajaopiskelijat ovat mukana.

Tomas:
Edelläkävijän etiikka on kokonaisuuden huomioon ottamista. Eri tulevaisuusskenaariot voisi nähdä eri yhteisöjen kutsuina, tai huutoina, jossa kutsuun vastaaminen nousee etualalle. Meidän kutsumme voidaan tiivistää näin:

Linjat

1. Kulttuurituottajan on löydettävä oikea mielentila ja hyväksyttävä toiminta myös oman mukavuusalueen ulkopuolella – on mentävä tutun ja turvallisen ulkopuolelle.
2. Tuottajan tehtävänä on ennakkoluuloton yhteiskunnan muuttaminen, joka edellyttää rohkeutta.
3. Tulevaisuus on saavutus, jota pitää tarkastella erilaisina konteksteina
4. Tuottajan on nähtävä tulevaisuusajattelun merkitys osana ammattiaan
5. Tuottaja on aktiivinen kulttuurin rakentaja

Jännitteet

1. Monet perimistämme hyvistä käytännöistä ja saavutuksista ovat ehkä tulevaisuuden taakkoja, jotka on korvattava jollakin muulla toiminnalla. Niiden korvaamista on suunniteltava nyt.
2. Kulttuurituotannon asema taloudessa on suurempi kuin ensi silmäyksellä tulee huomanneeksi. Kulttuurituotanto on monin tavoin keskeinen osa taloutta ja myös talouden ongelmia ja ratkaisuja.
3. Koulutuksen ja muun tuotannollisen toiminnan välinen jännite synnyttää uusia ympäristöjä, joissa oppimisen, tuotannon, tuotekehityksen ja vapaa-ajan alueet limittyvät ja törmäävät.
4. Tutkimus ja tutkiminen ammattikorkeakouluissa haastavat perinteisen tavan tehdä tutkimusta ja kehittää.
5. Tulevaisuusajattelun hallinta ja vieminen käytäntöön on vaativampaa kuin vain yksittäisten opintojaksojen toteutus. Tulevaisuusajattelun oppimiseen liittyvät vaatimukset ja koulutuksen mahdollisuudet ovat ristiriidassa.

Toimenpiteet

1. Tulevaisuusorientaatiota sisällytetään opetussuunnitelmiin porrastetusti siten, että painopiste on opintojen loppuvaiheessa ja ennakoinnin sisällyttämisessä opinnäytetyön yhdeksi tarkastelukulmaksi.
2. Tulevaisuusorientaatio ja kulttuurituotannon alalla hyväksi koetut ennakoinnin menetelmät ja hyvät käytännöt sisällytetään osaksi kulttuurituotannon alueellista TKI-toimintaa.
3. Kulttuurituottajien on huolehdittava moniäänisyydestä ja oltava aktiivisia kansalaisvaikuttajia. Kulttuurin määrittelyyn on osallistettava entistä enemmän erilaisia toimijoita.

3 Tuottaja2020 toimenpide-ehdotukset

3.1 Tuottaja tuottaa taidetta ja yhteisöjä: Tuottajan kolme sfääriä

Katri Halonen

Tuottaja2020 -hankkeessa on tehty tiiviisti tutkimusta, kartoista ja selvitystyötä. On osallistuttu ja osallistettu, visioitu ja kritisoitu. Nyt hanke on lähestynyt loppuaan ja tutkimusjohtajana edessä on hankala vaihe: kuinka vetää yhteen kaikkea sitä ajattelua ja satojen ihmisten näkökulmien kirjoa, joka hankkeen ympärillä on pyörinyt? Sitten se lopulta välähti, kesken juoksulenkin: kulttuurituotannon ytimessä on jatkuva tuotantoprosessin muutos ja sen myötä myös jatkuva tuottajan roolin muuntuminen. Tässä artikkelissa pohdiskelen näitä muutoksia jakaen ne kolmeen sfääriin: taiteen tuottaja, osallistaja ja fasilitoija. Niissä kaikissa tuottajalla, taiteilijalla ja yleisöllä on omat roolinsa ja tehtävänsä. Keskeinen ero on prosessi ja jokaisen toimijan oletettu rooli tuossa prosessissa.

Taiteen tuottaja

Kulttuurituotannon traditio nojaa taiteilijan ideoiden saattamiseen yleisölle tuotannollisen prosessin kautta. Taiteilija on luova nero, ideoiden ja visioiden yksinvaltias, jonka työtä tuottaja tukee kulisseissa. Tuottaja sulautuu seinätapetteihin pompatakseen sieltä hetkeksi esille potentiaalisen ongelman ilmetessä. Parrasvaloissa oleminen on kuitenkin taiteilijan aluetta. Yleisön rooli on ottaa vastaan: saada elämyksiä, ajatuksia, kokemuksia - sivistyäkin.

Taiteen tuotantoa on kuvattu prosessina arvoketjumallin kautta. Siinä tuottaja huolehtii taiteilijan ja yleisön väille jäävästä tuotannollisesta prosessista: taiteellisen idean jalostamisesta produktioksi, sen konseptoinnista, markkinointiviestinnästä ja esillepanosta. Arvoketjussa taiteilija on kaiken alku ja yleisö loppu - tuottajan paikka on jossakin siellä välillä yksin tai osana laajempaa tuotantoon keskittynyttä koneistoa.

Taiteen tuottajia löytyy niin pienten yhdistysten produktioista kuin suurista julkisen sektorin organisaatioistakin ja monikansallisista viihdealan jäteistä. Voi sanoa, että se toimii jonkinlaisena perusmallina kulttuurituottajan roolille taidekentällä.

Osallisuuteen tähtäävä tuottaja

Taidekentän toinen sfääri keskittyy taiteen luomisprosessin avaamiseen yleisölle. Keskiössä on taiteilijan ja yleisön välinen konkreettinen interaktio, joka on voimistunut etenkin 1980-luvun lopulta kasvaneen yleisötyöajattelun myötä. Samalla pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa taiteelle on annettu myös sosiokulttuurisia tehtäviä, joissa taidetta käytetään välineenä sosiaalisen eheyden ja hyvinvoinnin edistämisessä. Tässä prosessissa näen taiteilijan innostajana ja yleisön osallisena.

Tuottajan tehtäväksi jää rakentaa tiloja ja paikkoja kohtaamiselle sekä auttaa osapuolia löytämään toisensa. Paikat ovat yhä useammin perinteisen instituutioverkon ulkopuolella: työpaikoilla, päiväkodeissa, vanhustentaloissa, siellä missä osallistujat ovat. Tuottajan on kyettävä perustelemaan toimintaa rahoittajille taiteellisten arvojen ohella tai niiden sijasta uusilla tavoilla. Uusia perusteluita on haettu esimerkiksi siitä, miten taide vaikuttaa osallistujiin heidän elämäänsä parantavasti tai siitä, miten osallisuus auttaa kasvattamaan uusia taiteen ystäviä.

Osallisuuteen tähtäävän tuottajan prosessissa arvoketju on kääntynyt arvoympyräksi.

Yleisö ja taiteilija eivät ole janan toisissa päissä, vaan kohtaavat toisensa – ja tuottajan tehtävä on toiminnallaan tukea tuota kohtaamista. Tuottajalta odotetaan myös monipuolisen osallistavien menetelmien kei-

novalikon tuntemusta sekä kykyä verbalisoida ja konseptoida toimintaa asiakkaan kannalta kutsuvaksi.

Tuottaja fasilitoijana

Tuottajan toiminnan kolmannen sfäärin rakennuspalikoita ovat sosiaalinen media, joukkoistaminen ja tilapäisyhteisöjen luominen. Fasilitaattorin roolissa tuottajan toiminnan keskiöön nousee itse tuotantoprosessin avaaminen ja joukkoistaminen. Ydinkysymyksiä on kuinka saada ihmiset innostumaan ja antamaan aikaansa ja ajatuksiaan tuotannolle ja kuinka pitää heidät innostuneena. Rajat taiteilijan ja yleisön välillä kaikkoavat jokaisen osallisen halutessa olla samanaikaisesti taiteilija, tuottaja ja kuluttaja. Myös rajat ammattilaisen ja amatöörin välillä hälvenevät. Tekijyys-käsitys murenee ja tekijänoikeus-ideologian haastaa yhä voimakkaammin creative commons -ajattelu.

Tuottajan näkökulmasta näihin prosesseihin tarvitaan osallistujia, joiden haaliminen ja koukuttaminen on haastavaa. Jotta toiminnasta olisi elinkeinoksi, on kyettävä rakentamaan myös uusia ansaintamalleja, joissa prosessiin sitoutuneista ainakin ammattimaisesti sitä tekevät saavat palkkioita. Tämä ei ole aina rahaa, vaan palkkiona voi olla myös vaikkapa mainetta, hyvää kokemusta, ammatillista kehittymistä tai puhdasta yhteisen tekemisen iloa.

Tuottajakoulutus murroksessa

Ammattikorkeakoulujen tuottajakoulutus on käynyt yli 10-vuotisen matkansa aikana läpi melkoisia muodonmuutoksia. Aluksi taustalla oli opistotasoisen koulutuksen sekä tiede- ja taidekorkeakoulujen olemassa olevat mallit sekä tarve löytää jotakin omaa, erilaista.

Ammattikorkeakoulujen päämääräksi säädettiin koulutuksen ohella aluekehittäminen sekä tutkimustyö, joka muotoutui TKI-toiminnaksi. TKI korostaa tutkimuksen ohella kehittämis- ja innovaatiotoimintaa. Tutkimuksellisten päämäärien ohella, tai osin niiden sijasta, korostettiin käytännönläheisempää kehittämistoimintaa sekä näiden pohjalta syntyvää innovaatiotoimintaa. Lainsäätäjä ei ehkä arvannut, millaisen pedagogisen ja tietoperustakäsityksen uudistuksen tuo linjaus on saanut aikaiseksi. Koulutus on rakentunut dialogissa ympäristönsä kanssa: se on osallistunut osaltaan kulttuurialan julkisen- ja kolmannen sektorin, liike-elämän sekä yrittäjyyden edistämiseen, tuotteiden ja käytänteiden petraamiseen sekä kansalaistoiminnan aktivoimiseen. Työvälineiksi on rakentunut joukko pedagogisia ratkaisuja, joissa dominoi työelämän kanssa tehtävä yhteistyö, oppimistehtävien monipuolinen integrointi alueen muiden toimijoiden kehittämistyöhön sekä työssä oppiminen mm. työharjoittelun avulla. Myös opinnäytteissä etsitään ratkaisuja aitoihin työelämän ongelmiin.

Nyt, yli 10 vuotta kulttuurituotannon ammattikorkeakoulutasoisen koulutuksen lähtölaukauksen jälkeen, kehityssuunta alkaa selvästi formuloitua. Taiteen tuotannolla on vankka asema moninaisen kulttuurituottajakunnan joukossa. Kulttuurituottajat tuottavat elämyksiä ja toimivat kulttuurin kentällä. Mutta he toimivat yhä laajemmin myös alueellisina toimijoina: kokoavat yhteisöjä, aktivoivat ihmisiä ottamaan kantaa ja osallistumaan sekä rakentavat siltaa kulttuurisektorin ja muiden toimialojen välille. Kyky koota yhteisöjä, aktivoida ihmisiä jakamaan ja ottamaan osaa sekä osallistumaan haluamiensa elämysten tuotantoon yhdistettynä lähettilään työhön kulttuurisektori ulkopuolisille toimijoille ovat kasvualueita.

3.2 Tuottaja2020 -hankkeen toimenpide-ehdotukset

Leena Björkqvist, Katri Halonen, Kirsi Herala, Laura-Maija Hero, Juha Iso-Aho, Ritva Mitchell, Tomas Träskman, Pekka Uotila

Tuottaja2020 -hanke on edennyt prosessina, jonka suuntaa on määritellyt pitkälle hankkeen ytimessä toiminut tutkijaklubi. Tutkijaklubi on koostunut kulttuurituottajia kouluttavien ammattikorkeakoulujen opettajista, tutkimustoimintaan erikoistuneen Kulttuuripolitiikan edistämissäätiö Cuporen sekä ammattilaisten työarkeen tiiviisti sidoksissa olevan Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry:n edustajasta. Ydinryhmän työ olisi ollut mahdotonta ilman kymmeniä tulevaisuuspajoja, joiden myötä hankkeen kollektiivisena aivona on toiminut satoja kulttuurituotannon alan ammattilaisia ja sidosryhmien jäseniä.

Alan toimijat törmäävät varsin säännöllisesti siihen, että kulttuurituottajan toimenkuvat ovat kovin liikkuvaisia ja tutkintonimikkeet ja ammattinimikkeet menevät sekaisin. Kätilö tekee kätilön töitä ja sairaanhoitaja sairaanhoitajan töitä. Sen sijaan kulttuurituottaja (AMK) -tutkinto on lavea käsite, filosofian kandidaatin tavoin. Se antaa mahdollisuuksia toimia erittäin moninaisella kentällä kulttuurin- tai jollakin toisella toimialalla. Näistä toimialoista tyypillisiä ovat erilaiset kolmannen sektorin yhdistykset ja järjestöt, matkailusektori, viestintä-, markkinointi- ja media-ala sekä moninaiset vapaa-ajan palveluihin keskittyvät toimialat. Tulevaisuus ei näytä tuovan tilanteeseen yksinkertaisia ratkaisuja – pikemminkin tulevaisuus korostaa tuottajien yhä voimakkaampaa integroitumista kulttuurialan lisäksi muille toimialoille.

Tutkimushankkeen haasteena on usein keskeisimpien tulosten löytäminen ja kääntäminen toimenpiteiksi; niin tässäkin prosessissa. Siihen on kuitenkin erikseen tutkijaklubissa panostettu. Klubilaiset ovat keränneet hankkeen viimeisenä syksynä ajatuksiaan ja keskittyneet kääntämään kehittämistavoitteet toimenpiteiksi. Kulttuurituotannon ammattikorkeakoulusektorin monisäikeinen toimijajoukko ei ole varmasti yksimielinen kaikista toimenpiteistä.

Tutkijaklubilaiset katsoivat tärkeäksi koota toimenpiteiksi niitä asioita, joihin he omalta osaltaan myös sitoutuvat kentän toimijoina – vielä hankkeen päätyttyäkin. Halusimme varmistaa, että hankkeen loputtua toiminta jatkuu ja tulevaisuusorientoitunut ajattelu läpäisee yhä tehokkaammin alamme koulutusta. Taustalla on myös toive, että muut kulttuurialat voisivat saada ideoita työstämme ja tuloksistamme. Tästä syystä raportointia on paljon ja se kaikki on tarjolla maksutta hankkeen www-sivuilla (tuottaja2020.metropolia.fi).

Toimenpidesuosituksemme on jaettu kolmeen alueeseen: kulttuuri- ja koulutuspoliittiseen vaikuttamiseen, koulutuksen profiilien ja tunnettuuden kehittämiseen sekä siirtymään tilapäisestä tulevaisuuden ennakointihankkeesta tulevaisuusorientaation läpäisemään koulutustoimintaan.

TOIMENPIDEALUE 1:

Kulttuuri- ja koulutuspoliittinen vaikuttaminen

Kulttuurituottaja (AMK) -koulutus on alkanut 1990-luvun lopulla, joten se on jo alan koulutukseksi varsin vakiintunut. Valtaosa alan maisteriohjelmista on alkanut vasta vuosien 2008–2010 välillä. Koulutus ei yli 10-vuotista historiastaan huolimatta ole tullut kovinkaan hyvin tunnetuksi. Alan koulutussektorilla toimivien arkeen kuuluvat toisaalta julkisen sektorin strategioissa korostuva ”tuotannollis-manageriaalisen” osaamisen lisäämisen suuri tarve sekä toisaalta kentällä vallitseva ajatus tuottajavaltaistumisesta ja liian suuresta koulutusmäärästä. Ammattikorkeakoulujen, yliopistojen ja laajojenkin

täydennyskoulutusohjelmien kautta syntyvän koulutuskokonaisuuden volyymia osana koko kulttuurin koulutusalaa on vaikea hahmottaa, koska alan keskeisissä teksteissä, kuten koulutusta voimakkaasti ohjaavassa koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa se sijoitetaan kohtaan ”muu koulutus”. Lisäksi on vaikeaa hahmottaa alan koulutuskokonaisuutta; alempia ja ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja, maisteriohjelmia, joista osa on ESR-rahoitteisia pätkäkoulutuksia, sekä erittäin monentyyppistä, laajojakin koulutusohjelmia sisältävää täydennyskoulutusta.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Pyritään aktiivisesti siihen, että kulttuurituotannon alan koulutus näkyisi tilastoinnissa omana koulutusalanaan ”muu koulutus” -kategorian sijasta. Asiaa edistetään ARENEn kautta sekä erilaisten kulttuuri- ja koulutuspoliittisten keskustelujen yhteydessä kulttuurituotannon koulutusohjelmista vastaavien toimesta

2. Kehitetään Arts/Cultural Management -alueen koulutuskokonaisuutta duaalimallin päämäärien mukaisesti.

   i) selvitetään koulutuspolkujen katkeamia ja siirtymien haasteita yhdessä yliopistosektorin kanssa
   ii) lisätään yhteistyötä yliopistosektorin kanssa etenkin ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon alueella sekä keskustelun lisäämiseksi duaalimallia mahdollisimman tehokkaasti hyödyntävien urapolkujen rakentamiseksi. Vahvistetaan tutkimuksellisten lähtökohtien eroa yliopiston arts management -alueen tutkimuksellisesta toiminnasta. Kehitetään järjestelmällisesti tutkimuksellisen kehittämistyön ketteriä metodisia ja pedagogisia lähtökohtia vahvistamalla opinnäytetyöohjaajien keskinäistä yhteistyötä.
   iii) lisätään yhteistyötä täydennyskoulutus- ja hankesektorin kanssa kehittämishankkeiden tulosten juurruttamiseksi koulutuskenttään

Tehdyt toimenpiteet jo hankkeen aikana:

- esitys ARENEn kulttuurialan puheenjohtajalle kulttuurituotannon nostamiseksi omaksi alueeksi koulutusluokitteluissa
- alan koulutusta hahmotellut seminaari, jonka paneelissa mukana myös yliopiston arts management -alueen keskustelijoita
- Tuottaja2020 -hankkeen loppuseminaarin yhteydessä ensimmäiset kulttuuri/taide managementin tutkija- ja kehittäjäpäivät, joissa yamk- ja master-opiskelijat sekä alan tutkijat esittelevät tutkimus- ja kehittämishankkeitaan. Yhteistyö on rakennettu tiiviisti Aalto-yliopiston Creative Business Management -maisteriohjelman kanssa
- Tuottaja2020 -hankkeen loppuseminaariin on kutsuttu alan kehittämishankkeiden toimijoita osallistujiksi ja samalla myös esittelemään omia hankkeitaan ja niiden tuloksia. Tuottaja2020 -hankkeen toimijat ovat osallistuneet alan ESR-hankkeisiin esimerkiksi ohjausryhmätyöskentelyn avulla aina kun mahdollisuus on annettu.
- Tuottaja2020 -hankkeen puolesta on esitetty Luova Suomi -hankekokonaisuuden vastuuhenkilöille toive, että jäljellä olevan ESR-ohjelmakauden aikana kiinnitettäisiin erityistä huomiota koulutusosioissa kerätyn best practise -tyyppisen tiedon keräämiseen ja juurruttamiseen alan oppilaitosten perustoimintaan.

TOIMENPIDEALUE 2:

Koulutuksen profiilien vahvistaminen ja tunnettuuden kehittäminen

Kulttuurituotannon kenttä on käsitetty perinteisesti taidetuotannon tukitoiminnaksi. Nykyinen käsitys toimialasta on laajempi, ja Tuottaja2020 -hankkeen ennakointityö tukee muissakin raporteissa vahvistunutta käsitystä monipuolisen tuottaja-, välittäjä-, agentti- ja vientitoiminnan osaamisen tärkeydestä. Näiden osaamisalueiden esiintuominen ja tukeminen on yksi toimialan kehittymisen edellytys. Erilaiset tuotannon

alueet vaativat osin erityyppisiä osaajaprofiileja, joiden tiedostaminen auttaa opettajia heidän ohjatessa opiskelijoita (henkilökohtaisten opetussuunnitelmien avulla) löytämään omat vahvuutensa ja erikoistumisalueensa. Keskeinen muuttuja on tuottaja-roolin vahvistuminen perinteisen taidekentän ohella aktiivisen kansalaisyhteiskunnan moninaisten osallisuutta ja hyvinvointia lisäävien välittäjäroolien suuntaan ja toiseksi korostuneen voimakkaasti muiden toimialojen kanssa yhteistyössä tehtävään innovaatiohakuiseen kehittämistoimintaan.

Kulttuurin kentällä on edessään joukko haasteita, jotka näyttäytyvät voimakkaasti myös tuottajien, välittäjien ja fasilitaattoreiden ammattikentässä. Kulttuurikentän työllisyys on ollut perinteisesti ns. epätyypillisen työn edelläkävijä, ansaintalogiikat ovat murroksessa, julkisen sektorin rooli on muuntumassa yritysten ja ns. vapaan kentän toiminnan vahvistuessa ja tuottajan molemmat liittolaiset, taiteilijat ja kuluttajat, asettavat yhä uusia vaateita ja odotuksia välittäjäportaan toimijoiden suuntaan.

Kulttuurikentän sisäisten muutosten ja reuna-alueiden ohella tulevaisuus näyttää kulkevan yhä voimakkaammin suuntaan, jossa kulttuuri on osa laajaa, monialaista ekosysteemiä. Ekosysteemit vaihtelevat alueellisesti ja sijoittuvat usein päällekkäin ja lomittain suhteessa toisiinsa. Kulttuurituottaja (AMK) -tutkinnon näkökulmasta on haastavaa tunnistaa ne moniammatillisen osaajuuden ydinkompetenssit, jotka hybridisissä toimintamalleissa ovat keskeisiä, ja löytää pedagogiset ratkaisut näiden taitojen kehittämiseksi. Samaan aikaan on huolehdittava kulttuurituotannon alan perusprosessien hallintaan tähtäävän osaamisperustan kehittämisestä. Tässä tarvitaankin profilointia ja uskaliaitakin linjauksia.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Tunnistetaan erilaisia kulttuurituotannon toimintakenttiä, pohditaan erilaisia profilointeja kulttuurituotannon alan kouluttajien kesken ja suunnataan koulutusta ja TKI-toimintaa tämä huomioiden.
2. Koulutustoimijoiden jatkuva ja systemaattinen yhteistyö organisoidaan pysyväksi. Päällekkäisyyksien välttämiseksi ja tiedottamisen lisäämiseksi rakennetaan yhteinen kulttuurituotannon alan työtapa ja verkosto. Hankkeessa vahvistunut tiivis kulttuurituottajia kouluttavien ammattikorkeakoulujen yhteisö jatkaa säännöllisiä yhteistyötapaamisia osana perustoimintaansa.
3. Etsitään keinoja koota koko kulttuurituotannon alan koulutus säännöllisiin tapaamisiin siten, että opettajien lisäksi myös alan opiskelijat verkostoituvat keskenään opintojensa osana muodostaen vahvan kollegiaalisen toimijaverkoston.
4. Vaalitaan yhteistyötä kulttuurisektorin ohella muiden toimialojen kanssa. Samalla oppilaitokset profiloivat koulutustaan ja TKI-painopistealueitaan voidakseen konkreettisesti kehittää ympäröivää yhteiskuntaa.

Tehdyt toimenpiteet jo hankkeen aikana:

- tutkijaklubin aikana on etsitty ja testattu monen ammattikorkeakoulun edustajien välisen kollegiaalisen yhteistyön toimintatapoja ja -foorumeita. Lisäksi on syntynyt verkosto, joka helpottaa myös muiden opettajien innostamista yhteiseen kehittämistyöhön
- alustavat keskustelut on käynnistetty hankepartnerina olevan, noin 3000 alan toimijaa kattavan ammattijärjestö TAKU ry:n kanssa siitä, että alan koulutus saisi heidän kotisivujensa yhteyteen oman osion.
- hankkeen aikana on rakennettu toimivia malleja ja kerätty kokemusta viestinnällisestä yhteistyöstä keskitettynä linkkinä alan ammattilaisiin toimivan TAKU ry:n kanssa
- hankkeen aikana on tunnistettu kulttuurituotannon kotimaisen koulutuskokonaisuuden osaamiskapeikkoja, kuten vapaaehtoistyön johtamisen koulutus. Tästä käynnistettiinkin erikoistumisopinnot jo hankkeen aikana tammikuussa 2012.
- vaikka koulutussektori noudattaa nykyisellään lähtökohdiltaan toimialarajoja, kulttuurituotannon ala on pyrkinyt rakentamaan mo-

niammatillista, toimialat ylittävää dialogia ekosysteemi-ajattelun johdattelemana. Erityisesti on keskitytty matkailualan sekä sosiaali- ja terveysalan toimijoiden tavoittamiseen heidän omissa seminaareissaan.

TOIMENPIDEALUE 3:

Siirtymä tilapäisestä tulevaisuuden ennakointihankkeesta tulevaisuusorientaation läpäisemään koulutustoimintaan

Tuottaja2020 -hankkeessa on kartoitettu tulevaisuusajattelun tarpeellisuutta ja mahdollisuuksia pilotoimalla tulevaisuusverstaita ja muita tulevaisuusorientaatiota vahvistavia menetelmiä kulttuurituotannon toimialalla. Lisäksi hankkeessa on kokeiltu pienimuotoisesti tuottajan toimimista tulevaisuusverstaan fasilitaattorina. Kertyneen kokemuksen mukaan kulttuurialan toimijat olisi mahdollista harjaannuttaa tulevaisuusajatteluun jo opiskeluaikanaan. Näin tulevaisuusajattelusta voi tulla luontainen osa kulttuurialan toimijan ammatti-identiteettiä, ja kentän toimijoiden proaktiivinen ja suunnitelmallinen toiminta voi lisääntyä.

Tulevaisuusajattelun juurruttaminen välittäjäammatteihin voisi vähentää kulttuurialan epävarmuustekijöitä. Usein tuottaja vastaa siitä, että kulttuuritapahtuma tai -palvelu suunnitellaan hyvin ja toteutetaan realistisesti ja että se tavoittaa asiakkaansa sekä saavuttaa taiteelliset päämääränsä. Siksi tulevaisuusajattelun kynnystä tulisi madaltaa ja tulevaisuusajattelua demokratisoida. Erityisesti kulttuurialalla tulevaisuusajattelun ei soisi jäävän vain politiikan kabinetteihin tai johdon nikkaroiman strategisen vision juurruttamisen varaan, sillä välittäjäportaalla on mahdollisuus vaikuttaa konkreettisesti toiminnan kannattavuuteen ja kilpailukykyyn sekä kokonaiselämyksen laatuun.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Kehitetään tulevaisuuspedagogiikkaa (yhteisöllisiä ja virtuaalisia menetelmiä) ja juurrutetaan niitä osaksi opetusta nostamalla tulevaisuusajattelu keskeiseksi opettajien ja tutoreiden koulutuksen alueeksi.
2. Etsitään ammattikorkeakouluille systemaattista tapaa olla osana ennakointialan tietovirtaa ja samalla kyetä törmäyttämään sitä kulttuurituotannon näkökulmasta luonnollisissa yhteyksissä
3. Nostetaan tulevaisuusorientaatio yhdeksi kulttuurituottajien koulutuksen yhteiseksi kompetenssiajatteluksi, jonka täyttyminen tulee todentaa opetussuunnitelmassa opintojaksoina, juonteena ja/tai pedagogisina valintoina

Tehdyt toimenpiteet jo hankkeen aikana:

- hankkeen toimijat ovat kokeilleet ja kehitelleet joukon tulevaisuusorientaatiota tukevia pedagogisia työvälineitä. He käyttävät niitä jatkossakin ja pyrkivät innostamaan myös kollegoitaan huomioimaan tulevaisuusajattelua osana jokaista opintojaksoa
- tulevaisuusorientaatio on nostettu yhdeksi kompetenssipäämääräksi opetussuunnitelmien uudistamisen yhteydessä

KUVAT

Ⓒ Paxon Reyes (Flickr.com) 4
Ⓒ Chaval Basil (Flickr.com) 7
Ⓒ GollyGforce (Flickr.com) 8
Ⓒ haglundc (Flickr.com) 9
Ⓒ Chaval Basil (Flickr.com) 13
Ⓒ Dennis Collette (Flickr.com) 15
Ⓒ FlavioCruvinel (Flickr.com) 17
Leena Björkqvist 21
Ⓒ Extaticist (Flickr.com) 24
Ⓒ jaywood (Flickr.com) 28
Ⓒ Tom&Fish (Flickr.com) 34
Ⓒ Oakwood30 (Flickr.com) 35
Ⓒ airdiogo (Flickr.com) 38
PowerPoint ClipArt 39
Ⓒ TomT (Flickr.com) 41
Ⓒ Chaval Basil (Flickr.com) 42
Ⓒ pheanix (Flickr.com) 45
Ⓒ Aftab (Flickr.com) 49
Ⓒ Irargerich (Flickr.com) 52
Ⓒ denniscollette (Flickr.com) 57

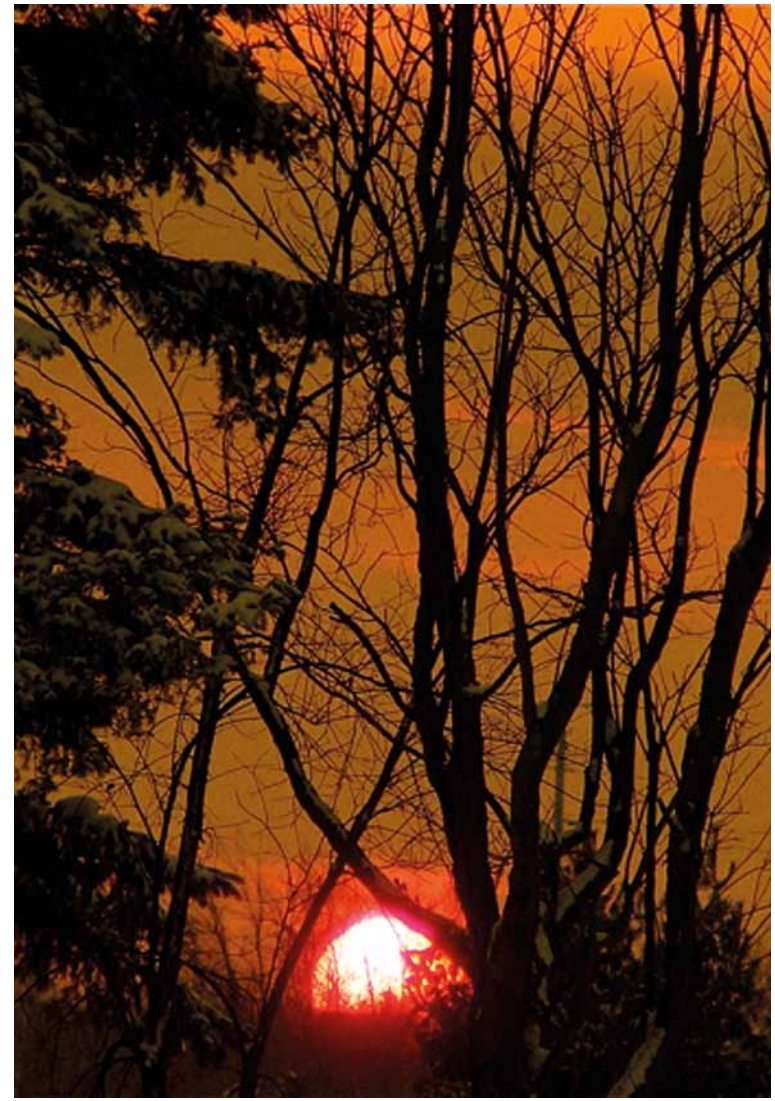

Metropolia

Vipuvoimaa EU:lta 2007–2013

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Minkälainen on tapahtumatuottajan tuotantoverkosto vuonna 2020? Minkälaisia haasteita tuottaja kohtaa tulevaisuudessa? Minkälaista koulutusta tulevaisuuden tuottaja tarvitsee?

Tuottaja2020 -hankkeen tavoitteena oli ennakoida kulttuuritapahtumien tuotannon muutosta ja muutoksen myötä tulevia haasteita tuottajan osaamiseen. Näkökulmina hankkeessa korostuivat sekä tuottajien että tuottajia ympäröivän toimijakunnan näkemykset. Hankkeen keskeinen rikkaus oli koko kulttuurituotannon alan ammattikorkeakoulusektorin yhteistyö. Projektin toteutti Metropolia Ammattikorkeakoulu 2009–2012 välisenä aikana.

Tämä Tuottaja2020 -loppujulkaisu pyrkii summaamaan ne koulutusta kehittävät toimenpide-ehdotukset, joiden juurruttamiseksi hankkeen kumppanit ovat halukkaita työskentelemään myös jatkossa. Tässä julkaisussa olemme myös halunneet antaa sidosryhmiemme edustajille puheenvuoroja. Hankkeessa on julkaistu yhteensä 12 kirjaa, jotka ovat vapaasti ladattavissa Tuottaja2020.metropolia.fi -sivustolta. Niistä saat yksityiskohtaisemman kuvan hankkeemme teemoista.

LISÄTIETOJA: **http://Tuottaja2020.metropolia.fi**

OPETUSHALLITUS RAHOITTAA HANKETTA
humak
MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU
Mikkeli University of Applied Sciences
YRKESHÖGSKOLAN NOVIA
TAKU
LUOVA SUOMI
CREATIVE INDUSTRIES FINLAND
cupore